

GOGOLIS

VISU ZEMJU PROLETARIESĪ, SAVIENOJĒTIES!

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1952. G.

2. MARTĀ

Nr. 9 (372)

... Krievzeme! Ko tad tu gribi no manis? Kādas neizprotamas saites mūs saista? Kāpēc tu tā lūkojies, un kādēļ viss, kas tevī ir, pavērsis uz mani galdu pilnas acis? ... Un vēl pilns nesaprašanas, nekustīgi es stāvu, bet pār galvu jau savilcies draudīgs, smags padebesis, kas vēsti lietu, un prāti mulst, tavu plašumu iedomājoties. Ko pareģo šis neapmierinātais plašums? Vai te, vai tavā klepī nav jādzimst bezgalīgajai domai, ja tev pašai nav gala? Vai te nav vieta milzīm, ja ir telpas, kur savus spēkus izmēģināt? Un baismīgi aptver mani varenais plašums, ar briesmīgu spēku dvēseles dziļumos iespiežamies; pārdabiskā varā kļuvis gaiss manas acis: ak! kāds mirdzošs, brīnišķīgs, neredzēts plašums zemē! Krievzeme! ... Savilgtis un pacīlāts, ar gandrīz pārcilvēcīgu spēku Gogolis rakstīja «Miruso dvēseļu» pirmā sējuma beigu nodaļu. Pašas pēdējās rindās viņš salīdzina savu dzimteni ar auļojošu, varenu trijūgu, kura brāzmainajam lidojumam griež ceļu visas pasaules tautas.

Alzrauts, aizgrābts līdz dvēseles dziļiem Gogolis raugās krievu tautas, Krievijas nākotnē. Un katrā savā cipslīgā, katru mirkli, katrā solī viņš apzinās savus pienākumus, savu uzdevumu, kas viņam jāveic kā diženas tautas dēlam. Viņš sajūt, ka nesaraufamas saites vieno viņu ar Krievzemi, ar tautu, kas raugās viņā gaidu pilnām acīm, viņš apzinās savu krievisko vispasaules misiju. Viņš apņēmis parādīt valsti, zemi un tautu visā bargajā patiesībā. Viņš izberz brūces ar sāli, izgriez augoņus līdz ar pašam stiegrām, lai ķermenis vesels attīstītos tālāk. Viņš grib palīdzēt tautai, lai tā nosvīstētu verdzību, dzimtbūšanas drūmo nastu, lai tā padzītu apspiedējus. Viņš sajauc smieklus ar asarām, medu ar žultī, lai atmāskotu liekulus, lidejus, kašķīgus cilvēku nidejus, ermīgus un tukšus uzpuņņus. Viņš talsās no ārdit, iznīcināt visus šķēršļus, kas traucē, aptur, nomāc attīstību. Viņš parāda tautas radošo spēku, neizmējamo krievu tautas ģeniju. Un visu viņš dara ar tādu kaislību un patiesību, ar tādām līgām alzraut, pacelt citus, pašu tautu, ka viņa darbi simt gadu pēc radītāja nāves savilgto, satrauc, smidina, iepriecina, ved uz priekšu ar neatvairāmu spēku.

Saulainā, jautru smieklu piešalkotā Dikanjka, episkie aizkrācieši ar bīlīnu varonim līdzīgo patriotu Tarasu Bulbu; ierēdņu un tirgoņu, bagātības un posta pilnā Peterburga ar nabaga Akakiju un talantu pazaudējušo gleznotāju, ar Nevas prospekta kontrastiem; visa plašā zeme ar Chlestakovu, pilsētas galvu un viņa apakšniekiem, ar Čičikovu un mirušo dvēseļu pārdevējiem, — viss ir pilnasināts un pilnskanīgs. Gogolim pašam derdzas Korobočkas stulbums un Puškina manīrausība, — tiem jāpazūd. Viņu pašu sajūsmīna vecā Tarasa spēks un ticība tautas uzvarai, — tā uzvarēs. Gogoļa sirdī nav vienaldzības, un vienaldzīgs nav un nevar būt neviens viņa lasītājs. Kā feodālās, patvaldnieciskās iekārtas grāvēju, kā krievu tautas nākotnes misijas pārdēvēju, kā krievu realistiskās prozas un dramaturģijas pamatlicēju, kā humanistu un patriotu, Gogoli cildina kopā ar krievu tautu visas padomju tautas, visa progresīvā cilvēce.

Viņa dziļā un svētīgā ietekme jūtama 19. gadsimtenā rakstniecībā visa pasaulē. Puškina un Gogolis kā vispilnīgākie savas tautas vajadzību, ilgū un nodomu izteicēji 19. gadsimtenā pirmajā pusē pavēstīja, parādīja visai cilvēcei krievu tautas gara bagātības, viņas humanos ideālus. Un 20. gadsimtenā vidū redzam, ka Puškina un Gogoļa darbi un idejas dzīvo tālāk, ka ģenialie krievu rakstnieki piedalās grandiozajā divu pasaulu cīņā gaismas un saprāta, progresu un miera, komunisma cīņā pusē.

Ar realistisku dabīgumu un patiesību, ar mākslinieka meistarību un pravietīgu tribūnu deģsmi savu tautu tēlodams, viņas dvēseli atklādam, Gogolis kļuvis dārgs un tuvs visām tautām. Alzgrābts allaž par Gogoli rakstīja un runāja diženis ukraiņis Sevčenko. Un latviešiem pagājušā gadsimtenā otrajā pusē Gogoļa darbi aktīvi, iedarbīgi palīdzēja karot par savām tiesībām, par savu vietu zem saules, par realitāti rakstniecībā. «Revidents» un «Miruso dvēseles» deva drosmi smieties par Baltijas muļžniekiem, par lielām kungiem, kam ple rokām līpa mazo vienkāršo ļaužu sviedri un asinis. Un Gogolis mācīja un skubināja ne vien smieties, bet arī uzkrāt naidu, izaudzināt cīnītāja raksturu. «Tarass Bulba» mācīja mīlēt savu tautu, savu tēvzemi un dižo, neuzvaramo humano krievu tautu. Netaupīdams viņas valnas un vajības, nenostēpdams postu, Gogolis parādīja krievu tautu tik varenu, drosmīgu un mīlestības pilnu, ka latviešu tauta ar saviem labākajiem deliem priekšgalā ar jaunu un lielu skaidrību saskatīja savas nākotnes ceļu. Tas allaž gāja kopā ar krievu tautu, tiekdams pret viņas bezgalīgajām perspektīvām.

Gogolis ne vien kļuvis tuvs un saprotams visām tautām, viņš kļuvis cilvēcei nepieciešams kā aktīvs reakcijas nidejs un miera un humanisma aizstāvis. Černiševskis rakstīja, ka «Francijā tāpat kā visur ir savi Maņilovi un Čičikovi». Gogoļa radītie vispārinātie tēli, viņa aplūkotie un uzgleznotie vispārinātie, sakopotie notikumi parādās un atkārtojas visās kapitalistiskajās zemēs. Nozdrēvi, Sobakeviči, Maņilovi, Chlestakovs ar saviem partneriem, Bašmačins un Popriščins sastopami visur tur, kur valda kapitāls. Un visur tur, kur tauta cīnās pret amerikāņu, angļu un citu imperialistu varmācību, tautas rada savus Tarasus. Un viņu priekšā rādās krievu tautas sasniegumi, Krievzeme, kas izaugusi par brālīgo tautu saimi — par Padomju Savienību, Krievzeme, kuras vareno nākotnes lidojumu Gogolis tik aizrautīgi notēlojis savā trijūgā. Kur tu traucies? — jautāja Gogolis, un pats vēl neprata atbildēt. Bet ticība tautas nākotnei viņu pašu pacēla spārnos.

Gogoļa mantinieki labi apzinās savus mērķus un uzdevumus. Leņina un Staļina partijas izaudzināti, viņi cēl komunismu. Viņu piemēram seko daudzas Eiropas un Āzijas tautas, kas izcīnījušas brīvību. Pie viņiem smēl zināšanas un spēkus visas tās tautas, kas vēl cīnās par brīvību. Visās zemes laudis kāri un neatlaidīgi mēdās krievu valodu, lai labāk apgūtu krievu tautas kultūru. Un pretī amerikāņu un angļu imperialistu despotijai un tumsonībai viņi paceļ padomju lozungus un idejas, kas katru mirkli pārveršas darbos, kļūstot par grandiozām spēkstacijām, kanāliem, rūpniecām, universitātēm.

Gogolis «Miruso dvēseļu» otrā daļā pūlējās saskatīt konkrētus, praktiskus ekonomikas atbaidījumus, — cik krāšņi un vareni tie viņam pavērtos mūsu ākā, kad jau realizētas, tālālu pārsniedzot vispārdošākos Gogoļa laikmeta apņus, visfantastiskākās ieceres!

Krievu tauta slavēni pildījusi Gogoļa pareģojumu. Un ar patecību, prieku un lepnumu viņa šobrīd kopā ar visu progresīvo, mieru mīlošo cilvēci pieņem Gogoli. Viņš ne mirkli nešaubījās par savas tautas nākotni. Un atkal un atkal veci un jauni lasītāji uzskir Gogoļa grāmatas, kas dara cilvēkus daļākus un gudrākus, labākus un spēcīgākus, paver brīnišķas tāles.

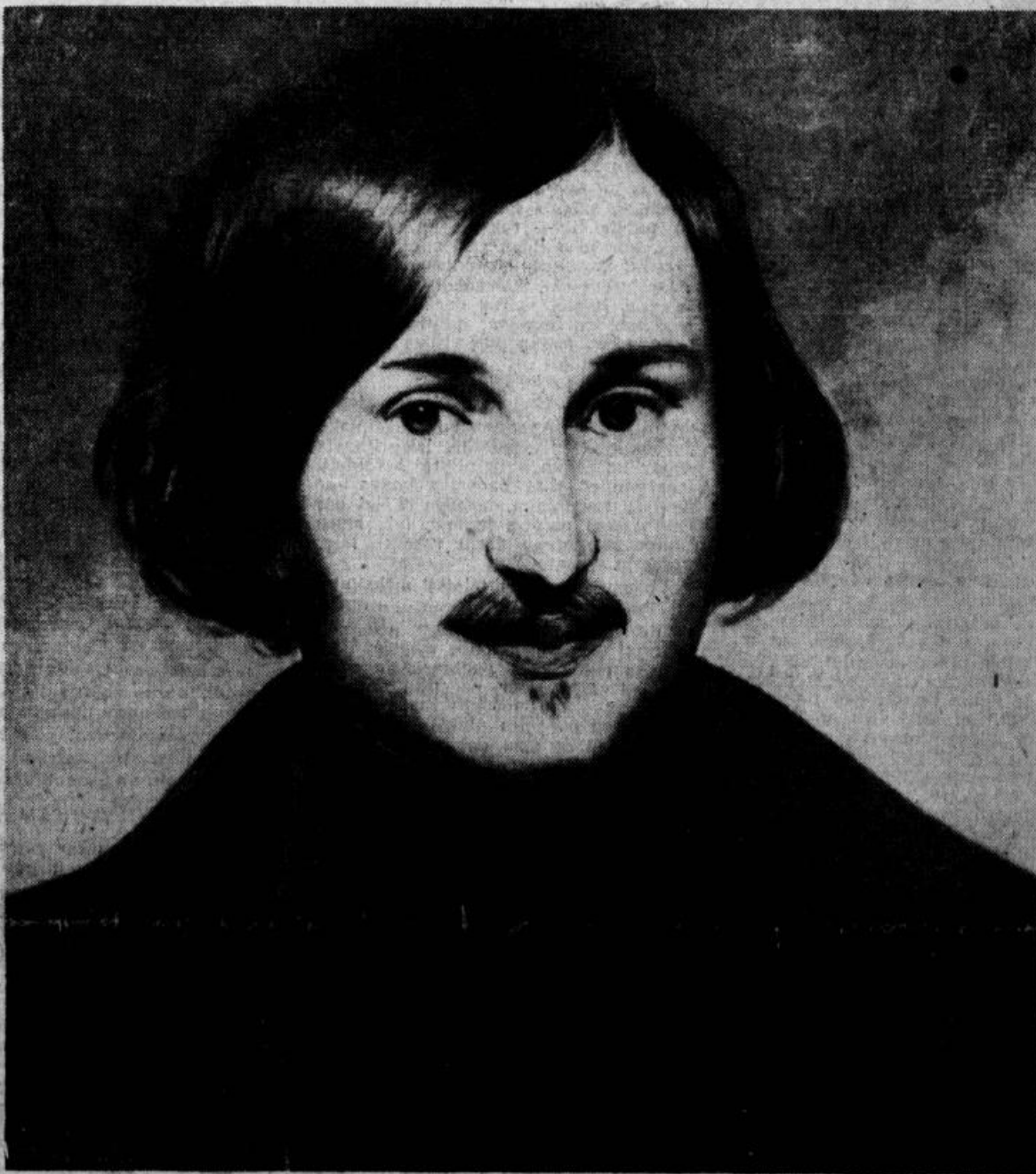
Zinātniskās sesijas Gogoļa piemīnai

Padomju zemes lielākajos kultūras centros, atzīmējot lielā krievu rakstnieka N. V. Gogoļa nāves simts gadu atceri, notikušas zinātniskās sesijas.

Maskavā šādu sesiju sarīkoja M. Gorkija vārdā nosauktais Pasaules literatūras institūts kopā ar M. Lomonosova vārdā nosaukto Maskavas Valsts universitātes filoloģijas fakultāti. Sesija sākās 27. februārī un ilga divas dienas. To atklāja PSRS Zinātniskās akadēmijas korespondētājoceklis A. Jegorins. Sesijā noklausījās šādas referātas: «Krievu revolucionārie demokrāti par Gogoli», «Gogolis XIX gadsimta realisma attīstība», «Gogolis un ukraiņu literatūra», «Gogolis — Puškina mantinieks», «Beļinska un Gogoļa idejas», «Gogoļa Peterpils stāsti», «Gogolis — mākslinieks-realist», «Gogoļa smieklis», «Gogoļa no-

zīme krievu literārās valodas vēsturē», kuru nolasīja filoloģijas zinātņu doktori profesori M. Dobrigrins, P. Samarins un citi leģerājami literatūras pētnieki.

Leņingradā Gogoļa piemīnai veltītā zinātniskā sesija notika PSRS Zinātniskās akadēmijas Krievu literatūras institūtā. Tā sākās 26. februārī un turpinājās trīs dienas. Sesijas darbā piedalījās rakstnieki, literatūras pētnieki, augstāko mācības testāžu profesori, vidusskolu skolotāji. Zinātnisko sesiju atklāja institūta direktors profesors N. Beļčikovs. Referātu «Gogolis un tagadne» nolasīja profesors N. Pruckovs, pēc kam sekoja citi referāti par lielā rakstnieka lomu pasaules kultūras attīstībā, par viņa nemirstīgo dalīdarbu vietu un nozīmi krievu un ukraiņu literatūrā.

N. V. GOGOLIS

DIŽAIS KRIEVU TAUTAS RAKSTNIEKS

Sajās dienās padomju tautas ar dziļām skumjām atceras to zaudējumu, ko piedzīvoja krievu literatūra, Nikolajam Gogolim pirms 100 gadiem — nelaikā, pašos viņa brieduma gados — aizējot no dzīves.

Bet liela, radoša cilvēka personības vara ir tik plaša, ka pat viņa nāves atceres dabiskā kārtā pārvirzās atcerēs par to dzīvo, ko viņš atstājis, kas pastāvējis šo pirmo gadu simtu un pastāvēs vēl daudzus turpmākos.

Gogoļa atstātā literatūra un kultūras mantojumā ir daudzas ideoloģiskas un mākslas vērtības — aizsākumi, nodibinājumi, ievādjumi, ceļa nospraudumi, kas devuši straujus impulsus krievu vārda mākslas augsmi no pagājušā gs. 30-tajiem gadiem līdz mūsu laikiem, līdz ar to pāverdami šo augsmi tajā ceļā, pa kuru vienīgi tā pēc 100 gadiem varēja nonākt tagadējā socialistiskā realisma virsotnē.

Vispirms jāmin, ka Gogolis ar savu darbu visspilgtāk iezīmē lielos laikmeta griežus krievu literatūrā — radikālu pārvērtību no romantisma realisma gultnē.

Visu tautu literatūrās tas ir neapreķināmi svarīgs notikums, kad vārda māksla no aristokrātu salona laika kavētājas un fantāzijas kalnaināzājas lēmas piegriežas reālajai dzīvei, kļūst plašiem tautas slāņiem par dzīves izziņas, vērtējuma un līdzīcināšanas ieroci. Tāds jauns uzdevums ar jaunu saturu prasā arī jaunu izteiksmes formu — realistiskā literatūra atmet dzejas izpaušmi satītā valodā ar visām tradicionālās poētikas noteiktām panta normām un sāk lietot vienkāršu prozas izteiksmi, atsavinādams no augstmaņu vides atsvēšīgā žargona un arvien vairāk tuvodamās skaidrajai, dabiski augošanai kuplojošajai tautas valodai. Gogolim pieder šē nenovērtējami svarīgais pamatlīceļa, ceļspauza un ceļveža nopenis krievu literatūrā un kultūrā.

Gogoļa prozai vēl piemīt sava īpaša nokrāsa, savas sevišķas individualas īpašības, ar kurām tā tiek neatdarināmi plevilcīga pati par sevi un spēcīgā vērienā iekaro nostiprina vispār literatūras prozas žanriem visplašāko ļaužu masu piekrišanu un simpatijas. Viņa pirmos stāstus no ukraiņu tautas, dzīves caurauz brīnišķīgs saulains humors, bet vēlāk, no kroņa ierēdniecības un muļžleku un viņu perēkļa tēlojumiem vēpjas skarba, griezīga, nesaudzīgi ārdoša satīra un sarkasms. Šī Gogoļa kritiskā satī-

riskā māksla ir nesalīdzināmi spēcīgāka un iedarbīgāka nekā bij Krilova, Fonvizina un Gribojedova satīra: tā vairs nav norobežota atsevišķas parādības, notikuma vai personīgu konfliktu lokā, bet asi un dziļi griežas iekšā visas Nikolaja Krievijas un patvaldnieciskā režīma satrunejošā, sapraulojošā ķermenī, modinādama prātus no dziļas snaudas un ar varu atplēzdama acis, likdama reiz iefūkoties dzimtiekārtas baismīgi tumšajās dziļēs.

Tā Gogoļa humors un satīra nav nekādas omulīgas asprātības izpaušme komisku situāciju un smieklīgu karikatūru rotalīgos zīmējumos, bet sava laika un tā valdošo slāņu kritika ar smeldzošām sāpēm sirdī par tām kroplajām būtnēm, kādās valdošais kņutas un obskurantisma režīms pārvērs krievu cilvēkus. Ar šīm šķietami aušīgajām epizodēm un šiem komiskajiem tipiem slēpjas savas tautas patriota nāids pret visu dzīves nekrietnību un žēlums par cietējiem jūgā un tumšā.

Gogoļa prozas mākslas vērtība ir kā neizsīkstošs sēklas grauds, temests krievu literatūras laukā, no tā arvien dižst jauni dzinumi. Bez Gogoļa vispirms nav jāgā domājama revolucionāro demokrātu liela rakstnieka Saltykova-Ščedrīna skaitā satīra, kura vairs neapmierinās ar dzīves kroplību aprakstīšanu un izsmiešanu, bet bez žēlastības atklāj visu nejdzību vēsturiskus cēloņus un ar varenu spēku satricina vecās dzimtverdziskās Krievijas izkusējušos pamatus.

Visas Krievijas mazo tautu literatūras no Gogoļa mācījušās realistiskās mākslas meistarību. Gogoļa «Revidents» Adolfa Alunēna teātri 1870. g. t. i. pirms 80 gadiem, nāca kā svaiga, skarba veja brāzma par latviešu skatuvi, kas bij nogrimusi vācu bezidejisko romantiski salkano lūgeļu atmosferā. Gogoļa darbi līdzās Puškina dzejai bij pirmie, kas latviešu rakstniecību un kultūru pletuvīnāja lielās brālī tautas bagātās literatūras avotiem. Astonde-mit gadus šī tuvība ir augusi arvien ciešāka, līdz kamer mūsu padomju laikā kļuvusi par to dabisko organisko saiti, kas visas Savienības tautas vieno ap krievu tautu nešķiramā brālīgā saimē. Šo dižās humanistiskās kultūras saiti ir vijusi visa krievu klāsiskā realistiskā literatūra — bet šajā 100 gadu nāves dienas atcerē neizmirsīsim, ka mums, latviešiem, pirmais drošais un pārliecinošais ceļa sācejs tur bijis Nikolajs Vasiljevičs Gogolis.

Rīgas literatūras un mākslas darbinieku sapulces

AICINĀJUMS

visiem Latvijas PSR literatūras un mākslas darbiniekiem

Padomju tauta boļševiku partijas vadībā sekmīgi cēl komunismu. Lielu uzdevumu šai darbā uzticēts literatūras un mākslas darbiniekiem, kuriem jāradā garīgās kultūras pārpilnība, jāpalīdz audzināt padomju darbaļaudis komunisma garā.

Sekojojot VK(b)P CK vēsturiskajiem lēmumiem ideoloģiskajos jautājumos, Padomju Latvijas literatūras un mākslas darbinieki laikā līdz Latvijas K(b)P XI kongresam radījuši vairākus izcilus darbus, kas palielina padomju tautas kultūras dārgumu krātuves bagātību. Augstāko vērtējumu — Stalīna prēmiju — guvuši A. Upīša romāns «Zaļā zeme», V. Lāča — «Vētra», A. Sakses — «Pret kalnu», J. Sudrabkalna dzejoļu krājums «Brāļu saime», A. Upīša «Zaļās zemes» un V. Lāča «Zvejnieka dēls» uzvedums LPSR Valsts Akademiskajā dramaturģijā, M. Musorgska operas «Boriss Godunovs» un A. Skultes baleta «Brīvības saktis» uzvedums LPSR Valsts operas un baleta teātri, kinofilmas «Jānis Raiņis» un «Padomju Latvija», J. Ivanova 6. simfonija, M. Zariņa oratorija «Valmieras varoņi». Augstvērtīgus darbus devuši arī vairāki citi literatūras un mākslas darbinieki — rakstnieki, komponisti, gleznotāji, tēlnieki, arhitekti, skatuves mākslinieki.

Tomēr mēs, radošie darbinieki, vēl neesam pilnīgi izpildījuši partijas un padomju tautas prasības pareizi atspoguļot mūsdienu dzīvi, padomju ļaužu jaunās cildenās īpašības, palīdzēt viņiem apgaismot ceļu uz priekšu, uz komunismu.

Mūsu literatūras un mākslas meistari vēl maz devuši darbus par mūsdienu dzīvi, parāk aizraujas ar vēsturisko tematiku. Pati padomju dzīve ne vienmēr tēlota no plašiem tēsiem vērojumiem, bet bieži vien no literāriem avotiem vai gadījuma pieredzes, kādēļ netiek saskatīti šodienai tipiskie konflikti un raksturi, bet liekas schematisms, mākslotība, fotografisms. Literatūras un mākslas darbinieki Padomju Latvijas darbaļaudis dzīve un viņa maz saistīti ar visas padomju zemes dzīvi, bet dažkārt cilvēki un daba tajos tēloti ārpus vietas un laika. Daži rakstnieki un mākslinieki savos darbos nekritiski lieto archaiskus nacionālās formas elementus, kas nekādi nevar sakļauties ar darbu socialistisko saturu. Vēl daudzi darbi veikti bez pietiekamas meistariības, tie dažkārt atgādina skices.

Vairāki literatūras un mākslas žanri stipri atpaliek. Vēl atzīven mums nav latviešu padomju operas, ļoti gausti top kinoscenariji, latviešu oriģināldramaturģija pēdējos gados nav devusi nevienu labu lugu, nūko īsa stāsts un masu dziesma, nepavisam vēl neapmierina plakāts un grāmatu ilustrācijas, daudz pāviršību ir daļliteratūras tulkojumus.

Sie trūkami radušies tādej, ka parāk maz mēs vēl esam iepazīnušies ar padomju īstenību, parāk maz esam attīstījuši radošo sadarbību ar republikas darbaļaudīm. Nav arī īstas radošas sadarbības starp literatūras un mākslas darbinieku organizācijām un kolektīviem, vēl mazāk tās ir ar citu republiku rakstniekiem un māksliniekiem.

Maz vēl izpētīts un apgūts krievu un latviešu klasiskās kultūras mantojums, tā labākās tradīcijas nav organiziski pārgēntas un pārkaustas mūsu jaunradē.

Ļoti daudz nepaveikta ir socialistiskā realisma problēmu noskaidrošana, kur vēl pavisam vāji tiek izmantoti biedra Stalīna ģenitālie darbi valodniecības jautājumos.

Stipri jūtams kritikas un paškritikas vājums gan specialajā presē, gan arī radošajās savienībās un biedrībās un to seklījās. Tas traucē ne tikai jauno rakstnieku un mākslinieku izaugsmi, bet arī piedzīvojušiem mākslas meistariem nelauj novērst dalīrādes kļūdas, nelauj augstāk celt visas mūsu literatūras un mākslas līmeni.

Lai izlabotu visus šos trūkumus un straujāk virzītu uz priekšu visu mūsu literatūras un mākslas attīstību, Rīgas literatūras un mākslas darbinieku sapulce aicina visus Padomju Latvijas literatūras un mākslas darbiniekus savā turpmākajā darbā neatlaidīgi realizēt VK(b)P CK lēmumu ideoloģiskajos jautājumos, par tuvāka laika darbības programmu uzskatot LK(b)P XI kongresa lēmumus. Lai to veiktu, mums jāuzlabo viss radošo savienību darbs, daudz dziļāk jāstūde marksism-lenīnisms, krievu un latviešu klasiskās literatūras un mākslas mantojums un tautas dalīrade, padomju literatūras un mākslas pieredze, jāstiprina radošie sakari starp jaunrades savienībām. Lai labāk atrisinātu kopējos uzdevumus, kolektīvi jāapsprīd jaunā literatūras un mākslas darbi, gādājot par veselīgu, biedrisku, principiālu kritiku, jāīrko radošās diskusijas literatūras un mākslas teorijas un prakses jautājumos, daudz dziļāk

jāiepazīstas ar rūpniecības uzņēmumu un kolchozu, skolu un zinātnes iestāžu dzīvi, nodibinot visciešāko radošo sadarbību ar darbaļaudžu kolektīviem.

Tikai dziļi apzinoties savu padomju kultūras darbinieku lomu un atbildību, mēs varesim radīt stāļiniskā laikmeta cienīgus literatūras un mākslas darbus, kādus prasa no mums partija un padomju tauta.

Padomju Latvijas rakstnieki! Ar savu dalīrādi aktīvi iekļauļieties padomju tautas lielajā cīņā par mieru un komunismu, sarakstiet vairāk aktuālu darbu ar augstu idejisko un māksliniecisko vērtību. Dramaturģi, dodiet lūgas, operu libretus un kinoscenarijus, dzejnieki — poēmas, dzejoļus, dziesmu tekstus un operu libretus, prozaiki — romānus, stāstus un tēlojumus, kritiķi un publicisti — rakstus un apcerējumus, kur pareizi un visā augumā būtu parādīti varonīgie komunisma cēļāji — mūsu strādnieki, kolchoznieki un Intelligenci! Radiet vairāk darbu padomju jaunatnei un bērniem, lai tie izaugtu par cienīgu maigu, kas visiem spēkiem kalpo tautai un ir bezgala uzticīgi mūsu padomju iekārtai!

Tulkoļāji! Dodiet padomju tautu un aizrobežas progresīvo rakstnieku darbus latviešu valodā tā, lai oriģināla saturs un forma būtu pilnīgi atveidoti, iepazīstiniet citas padomju tautas ar latviešu rakstnieku darbiem tā, lai par tiem rastos pareiza ieskaits, lai mūsu labāko rakstnieku darbi varētu ietīt padomju literatūrā!

Padomju Latvijas tēlotāji mākslinieki! Pareizi atspoguļojiet mūsu padomju dzīvi tās revolucionarajā attīstībā, ietvertiet to monumentālos mākslas darbos, cīnieties pret buržuaziskās mākslas ietekmiem, par padomju mākslas idejiskumu un mērķtiecību! Dodiet pilnvērtīgu padomju plakātu, kas sauc mūsu tautu uz cīņu par mieru un komunismu, grāmatu ilustrācijas, kas padziļina to saturs izpratni, dekorācijas, kas palīdz skatītājiem dziļāk uztvert lūgas ideju!

Padomju Latvijas komponisti! Radiet programmatiskus darbus dažādās formās un žanros, kas atspoguļo padomju tautas dzīvi, cīņu par mieru, komunisma cēļniecību! Kopā ar rakstniekiem un operas māksliniekiem radiet latviešu padomju operu un baletu, dodiet melodisku un idejiski augstvērtīgu masu dziesmu, izskaidiet šai žanrā primitivismu, lētas aizrobežas muzikas ietekmi, ieviesiet tautai tuvas revolucionāro dziesmu un folkloras intonācijas!

Padomju Latvijas arhitekti! Apgūstiet socialistisko realismu — padomju arhitektūras jaunrades metodi, izmantotiet padomju arhitektūras bagāto pieredzi, atmāskojiet buržuaziskās arhitektūras teorijas! Apgūstiet jaunāko būvniecības tehniku, celiet arhitektūras jaunrades un pilsētu būvniecības meistariību, radiet idejiski, mākslinieciski un tehniski augstvērtīgas padomju celtnes!

Padomju Latvijas teātra, operas un baleta mākslinieki! Celiet izrāžu idejisko un māksliniecisko līmeni! Dziļāk apgūstiet un radoši attīstiet K. S. Stāļinslavskā sistemu teātru praktiskajā darbā! Uzlabojiet darbu ar skatītāju, rīkojiet mākslas meistaru satikšanos ar darbaļaudīm un skatītāju konferencēs, labāk apmieriniet kolchoznieku prasības pēc augstvērtīgām teātra izrādēm! Dienādienā sadarbojieties ar dramaturģiem un komponistiem, lai radītu pilnvērtīgas latviešu padomju lūgas, operas, baletus!

Padomju Latvijas kinodarbinieki! Radiet izcilas mākslas un dokumentālās filmas, atspoguļojot tajās mūsu strādnieku, kolchoznieku, kultūras darbinieku dzīvi! Nodibiniet ciešu sadarbību ar latviešu padomju rakstniekiem un komponistiem, lai radītu augstvērtīgus scenarijus un kinomuzikā! Uzlabojiet dublažu tulkojuma un ieskaņojuma, kā arī kinožurnālu tekstu kvalitāti, ieskaitot šai darbā labākos mūsu republikas specialistus! Kinochronikas darbinieki, aktivāk sekojiet mūsu republikas dzīves attīstībai, vispusīgi apgaismojiet republikas darbaļaudžu sasniegumus, rādot tos kā kolektīva darba rezultātus!

Padomju Latvijas literatūras un mākslas darbinieki! Esiet neiecietīgi pret trūkumiem darbā, plaši attīstiet boļševistisku kritiku un paškritiku, kas ir izšķirīgais līdzeklis, lai pārvarētu jebkuru rutīnu un konservatīvismu, visu veco, atmīrstošo, kas traucē mums uzvaroši virzīties uz priekšu! Esiet nesaudzīgi cīņā pret buržuaziskā nacionālisma un kosmopolitisma izpausmēm literatūrā, mākslā, kritikal! Neatlaidīgi cīnieties par padomju patriotiskās un par padomju tautas ģenitiskā-stāļiniskās draudzības vēl krāspāku uzplaukumu, par padomju tautas morālī politiskās vienotības tālāku nostiprināšanu.

Dodiet Stāļina laikmeta cienīgus mākslas darbus!

Kultūras dzīve Padomju Latvijā

NOSLEDZIES N. GOGOLA PIEMIŅAI VELTĪTAIS KONKURSS

Sinis dienās noslēdzās Latvijas Padomju mākslinieku savienības un Mākslas fonda Latvijas republikaniskās nodaļas rīkotais konkurss par labāko izcilā krievu rakstnieka N. V. Gogola portretu un ilustrācijām viņa stāstu grāmatām.

Konkurss bija iesniegti 57 darbi, no tiem 32 ilustrācijas Gogola stāstu grāmatām, 12 rakstnieka krāšu tēli (bistes), 2 cilpi, 5 portreti eļļā un 5 — grafikā.

Par labākajiem darbiem tika atzīti: tēlnieku L. Lices un L. Blumberga Gogola bistes, kas abas tika novērtētas līdztiesīgi un saņēma I premijas 1.500 rubļu apmērā. II premija — 1000 rubļu — tika piešķirta tēlniecei E. Leimanei par cilni, Eļļas portretiem I premiju nepiešķīra, bet II premiju — 1000 rubļu saņēma gleznotāju L. Kokles un V. Tiščenko kopīgi darinātais Gogola portrets, I premiju nepiešķīra arī grāmatu ilustrācijām. II premijas 800 rubļu apmērā saņēma A. Ritova par ilustrāciju grāmatai «Sinēlis», V. Ivanova — «Kā Ivans Ivanovičs sakīdās ar Ivanu Nikičeviču» un V. Tiščenko — «Ziemsvētku nakts».

N. GOGOLA ATCEREI VELTĪTĀ SARĪKOJUMI

Lielā krievu rakstnieka Nikolaja Gogola nāves simto gadadienu plaši atzīmē Liepājas pilsētas un rajona darbaļaudis. Politisko zināšanu un zinātnu popularizēšanas biedrības Liepājas nodaļas literatūras un mākslas sekcijas biedri sagatavojuši referātus par Gogola dzīvi un dalīrādi, kurus nolasis skolās, rūpniecības un kolchozos. Sekcija noorganizējusi konsultācijas skolu audzēkņiem ģenitālā rakstnieka atcerē veltītu referātu sagatavošanā.

KORU DIRIGENTU SEMINARS

24. februārī Bauskas rajona kultūras un izglītības iestāžu nodaļa bija noorganizējusi semināru koru dirigentiem, lai apspriestu gatavošanas rajona mākslinieciskās pasākumus skatē. Semināra dalībnieki pārrunāja skates dziesmu repertuāru un noklausījās rajona virsdirigenta b. Hammera norādījumus par atsevišķu dziesmu iestudēšanu.

RAKSTNIECES TIKŠANĀS AR TOPOŠAJIEM JŪRNIEMIEM

Rīgas jūrskola 27. februārī bija aicinājusi rakstnieci Elinu Zālīti, kas ilgāku laiku pavadījusi Eģiptē, pastāstīt par eģiptiešu dzīvi un nacionālās atbrīvošanās kustību. Rakstniece, pakavējusies pie atbrīvošanās kustības Azijas un Afrikas kolonijālās un puskolonijālās zemēs, spilgti raksturoja angļu imperialisma plēsonīgo dabu. Eģipti, kas senāk bijusi civilizācijas sūpulis, angļu imperialisti pārvērtuši par ekonomiski un kultūrali atpalikušu zemi ar vāji attīstītu rūpniecību un primitīvu zemkopību, kur tauta grimst atzīven lielākā nabadzībā.

Rakstniece atbildēja uz daudziem topošo jūrnieku jautājumiem, kuri dzīvi interesējās, kā eģiptiešu patrioti cīnās par savas zemes neatkarību un par Eģiptes buržuaziskā nodevīgo lomu, šās cīņas apspiešanu.

ČAKLS DEJU KOLEKTĪVS

Visplašāk pazīstamais mākslinieciskās pašdarbības pulciņš Talsu rajonā ir kultūras nama deju kolektīvs. To iemīļojuši ne tikai Talsu pilsētas iedzīvotāji, bet arī kolchoznieki. Kultūras nama deļotāji regulāri divas reizes mēnesī ar mākslinieciskās pašdarbības programmu viesojas rajona ciemos un kolchozos. Rīkoti vairāki aģitbraucieni pie meža cirtējiem.

Pulciņu vada b. Strauss, kas pats no 1946. gada līdz 1949. gadam bijis viens no aktīvākajiem pulciņa dalībniekiem. Tikai pagājušajā gadā vien pulciņš iemācījis 42 latviešu un citu tautu dejas un groteskus. Savā choreogrāfijā deju kolektīvs sacerējis jaunu deju — «Talsnieks». Ar šo deju pulciņš 1951. gada Visasavienības arod biedrību republikaniskajā mākslinieciskās pašdarbības skatē Rīgā ieguva pirmo vietu. Pašreiz deju kolektīvā ir 26 dalībnieki. Mēģinājumi notiek divas reizes nedēļā.

LITERATŪRAS UN MĀKSĻAS DARBINIEKI SOLA

Svarīgs darba posms latviešu tautas dzīvē aprīstis laikā starp LK(b)P X un XI kongresu. Vispusīgi, principiālas kritikas un paškritikas gaismā, partijas XI kongresā tika izīrāzāts kā mūsu uzvaras un panākumi, tā arī kļūdas un trūkumi. Kongresa lēmumi ir patiešām vēsturisks dokuments, kas iezīmē jauna darba cēļena sāksanos Padomju Latvijas komunistiskajā cēļniecībā.

Cīņā par šo lēmumu izpildīšanu kopēja komunisma cēļnieku ierīndā sevišķa vieta ierādīta rakstniekiem — cilvēku dvēseļu inženieriem. Neizmirstamajā VK(b)P CK lēmumā par žurnāliem «Zvezda» un «Leningrad» tika norādīts, ka mūsu literatūrai un tās izdevumiem jāvadās no tā, kas ir padomju iekārtas dzīvības pamats — no tās politikas. LK(b)P XI kongresa lēmumi ir tāds mūsu republikas partijas organizācijas politikas pamats. Līdz ar to tie kļūst par mūsu literatūras frontes darbinieku un visu mākslu prātēju dalīrādes dzīvīgošo avotu.

25. februārī sanāca Rīgas pilsētas literatūras un mākslas darbinieku sanāksme. Kā LK(b)P CK sekretara b. A. Pelše referāts šai sanāksmē, tā arī debates par to bija vēltītas vienam galvenajam jautājumam — noskaidrot literatūras un mākslas darbinieku uzdevumus, kas izriet no LK(b)P XI kongresa lēmumiem. Vienprātīgi pieņemtajā aicinājumā visiem Latvijas PSR literatūras un mākslas darbiniekiem izvērstā šī svarīgā ideoloģijas frontes iecirkņa darbinieku cīņas programma tuvākajam laikā sprīdīm.

Milzīgs, neaptvērami plašs ir socialistiskā realisma literatūras iedarbes spēks. Rakstnieks spēj iekļauties visdažādākajās dzīves norīs un ietekmēt tūkstošus un atkal tūkstošus sirdis un prātus. Ja viņš realistiski un mākslinieciski patiesi par savu darbu varoni padarījis rūpniecības strādnieku, tad ar to viņš piedalās to vai citu rūpniecības problēmu risināšanā. Ja dalīrībā pareizi atpazīst un pārliecināti atrisinājis kolchozu dzīves problēmas, tad tāds rakstnieks kļūst par kolchozu boļševistiskās cēļniecības līdzdalībnieku. Ja literārais darbs pārvēršas par arenu, kur tiek izcīnīta cīņa par mūsu jaunatnes pareizu audzināšanu, tad arī tas līdztekus pārvēršas par vērtīgu ieguldījumu komunisma cēļniecībā. Pamatotot šo domu, var minēt tādas dalīrības kā Annas Sakses ievērojamā romānu «Pret kalnu», Arvīda Grīgļa lugu «Māls un porcelāns», labākos Annas Brodeles dramatiskos sacerējumus. Visiem zināms, ka šiem darbiem bija jo liela nozīme kolektīvizācijas kustības izvērsēšanā, socialistisku attīksmju nodibināšanā mūsu rūpniecībā, vecās Intelligences pāraudzīnāšanā utt.

Tas rāda, ka rakstnieks nevar un nedrīkst palikt kaut kādas vienas vienīgas dzīves nozares ietvaros. Kā dalīrību sacerētājam, publicistam, savu biedru darba novērtējam — kritiķim, viņam jāuzņemama liela atbildība par to, lai sekmīgi izpildītos partijas izīrīzīā darba programma visumā. Viņam jākļūst visnotaļ politiskam darbiniekam, kura uzmanība un radošā piepūle atzīven plevērtā izāķīrošajam komunisma cēļniecības iecirkņiem. Pieredze rāda, ka mūsu rakstnieku saime ne vienmēr atrodas sava uzdevuma augstumos.

Visās latviešu padomju literatūras nozarēs vērojama neveselīga nosliece no laikmetīgām temām uz pagātnes notikumu atēlošanu. Proza šī tendence ir acīm redzama. Ir un paliek fakts, ka, izņemot V. Bērce romānu «Rīdiena sākusies šodien», tuvākajā laikā nav ko gaidīt lielāka apmēra prozas darbu, kas atēlotu mūsu varonīgo laika biedru cīņu par mieru un komunismu. Tas kļūva zināms arī no laikrakstā «Pārva» publicētā raksta par žurnālu «Kārogs».

To atzina arī jau pieminētā sanāksme. Var droši apgalvot, ka būtībā tādas pašas tendences vērojamas arī dzejā un dramaturģijā. Par ko partijas XI kongresā tika kritizēti daži mūsu vadošie dzejnieki? Par to, ka viņi val no dzejo ārpus laika un telpas, tā radīdami tēlus un priekšstatus, kam nav nekādas sociālas sejas, vai arī, atēlotādi mūsu dzīvi un cilvēkus, lēto archaiskus, savu laiku sen pārdzīvojušus izteiksmes līdzekļus.

Bargu un atklātu kritiku pret visu to vērsa arī Rīgas pilsētas literatūras un mākslas darbinieku sapulce. Kā b. Pelše referātā, tā arī debates un pieņemtajā aicinājumā šim parādībam pieteikta nesaudzīga cīņa. Laiks pret tām cīņas pozīcijā nostāties arī Rakstnieku savienības izdevumiem — laikrakstam «Literatūra un Māksla» un arī žurnālam «Kārogs».

Dzīve iet straujāk uz priekšu, mūsu cilvēki aug daudz ātrāk, nekā to spējusi atēlot latviešu padomju literatūra. Patiesībā vajadzēja būt gluži otrādi, jo padomju rakstnieku uzdevums taču ir atēlot dzīvi tās revolucionarajā attīstībā, vai arī, A. A. Zdanova vārdiem runājot:

«...parādīt mūsu tautu ne tikvien tagadnes dzīvē, bet ieskatīties arī tās nākotnē, palīdzēt ar projektoru apgaismot tāsturmāko ceļu.»

Padomju apstākļos mūsu republika pārvērtusies par augsti attīstītu industriālu republiku. Šo procesu vispārliecinotāk raksturo to nozaru un uzņēmumu īpašvara cēļšanās, kas izgatavo ražošanas līdzekļus. Līdz pirmās pēckara piecgades beigām tas ieteicās ar skaitli 48%. Padomju Latvijas rūpniecība radikāli rekonstruēta uz modernās padomju tehnikas bāzes. Plaši ieviesta ražošanas mehanizācija un automatizācija. Jaunās darba formas izpaužas socialistiskā sacensība un stachanovišes kustība. Šo un daudz citu izāķtīrošu panākumu rezultātā atzīven noteiktāk mūsu rūpniecības un fabrikās izīrūd starpība starp fizisko un garīgo darbu. 14 rūpniecības novatoriem piešķirtas Stāļina prēmijas. Viņu sarakstā mēs līdzās akadēmīķim redzam meistaru un līdzās inženierim — montētāju brigadierī, Lūk, cik pārliecināti reālajā dzīvē izpaužas šī fiziskā un garīgā darba cieša sadraudzība!

Jaunās, Padomju Latvijā izaugušās strādnieku šķiras pārstāvju balsis spēcīgi ieskanējās arī Rīgas pilsētas literatūras un mākslas darbinieku sapulcē. Republikas lielākās rūpniecības VEF kolektīva pārstāvis b. Grapmanis pateica daudz interesanta ne tikai par to, ko tauta, lasītāji gaida no rakstniekiem un māksliniekiem, bet arī izīrīzīja virkni ļoti nozīmīgu dalīrādes tēmu, pie tam pareizi norādīdams, kāds ceļš mums ejams, lai tās iemiesotu pilnvērtīgos mākslas darbos. Jāatzīst, ka mēs vēl parāk maz un nepilnīgi pazīstam tādus savus laika biedrus kā pats b. Grapmanis, viņa pieminētās jaunās racionālīzators Leo Roze un daudzi daudzi citi. Rakstniekiem un māksliniekiem jāpārdara tādi jaunās formācijas cilvēki par savu darbu galvenajiem varoņiem. Tas panākams, rūpīgi studējot visu to jauno, kas izpaužas viņu darbā, milzīgajās zināšanu alkās, sabiedriskajā un mājas dzīvē.

Padomju apstākļos literatūras meistaru radošie nodomi un ieceres nekādi nav tikai viņu personīgā lieta. Mīlestība un cieņa uz literatūru, kādu izīrāda padomju tauta, izīrālais stāvoklis, kāds mūsu sabiedrībā ierādīts rakstniekam, liek viņam allaž uzmanīgi uzklaustīt tautas vēlējumus un vajadzības. Budams īstens savas tautas dēls, nevienš padomju rakstnieks nevar tiem palet vienaldzīgi garām. Nepieciešams vienīgi, lai rakstnieks saimes locekļi dzīve pārbaudītu savus jau gatavos darbus, tāpat arī radošās ieceres.

Daudz modrāk sarga vietā par latviešu padomju literatūras pareizu ievīrī jāstāv kritikal. Skaidri un atklāti jārunā par visiem sasāpējusajiem jautājumiem.

Par aksiomu jāuzskata tā patiesība, ka, ja visos gadījumos un laikos būtu iedarbīnāti visi mūsu rīcībā esošie kritikas ieroci, tad nebūtu jāpiedzīvo tās atsevišķās neveiksmes, uz kurām norādīja arī partijas kongress. Patiesībā noticis gluži otrādi: visos šīs gadījumos kritika val nu vienkārši apieta, vai arī rakstnieks nav pēmis vēra tās atzīpas un norādījumus. Lai tā ikvienam literatūras frontes darbiniekam būtu laba mācība priekšdienām!

Starp konkrētiem uzdevumiem, ko LK(b)P XI kongress izīrīzīja literatūras un mākslas darbiniekiem, vēl jāpiemin tādi kā pilnvērtīgas nacionālas operas radīšana, augstvērtīgu masu dziesmu sacerēšana, kinodramaturģijas izvērsēšana, sevišķi pilnmetražas filmu lauka. Bet par visām lietām nepieciešams padarīt biedrisku, principiālu, atklātu un nesaudzīgu kritiku un paškritiku par katru rakstnieka un mākslinieka darba procesa neatņemamu sastāvdaļu. Te meklējama mūsu turpmāko panākumu zelta atslēga.

Aicinājums pieņemts, un solījumi doti. Tagad vajadzīgi liela Stāļina laikmeta cienīgi darbi, kas šos solījumus pārvērstu jaunos sasniegumos un uzvarās. Tos no mums gaida, tos no mums prasa tauta un partija!

GOGOĻA NOZĪME LATVIEŠU LITERATURĀ

Vispasaules Miera Padomes priekšsēdētājs Frederiks Zolio-Kiri 1952. gada 19. februārā aicinājumā pasaules tautām teica: «Tautām ir kopīgi mantojumi — liellelās zinātnes, literatūras un mākslas darbi, kuriem neizdzējami uzspiests ģenija zīmogs. Šīs kultūras mantojumi cilvēcei ir neizsīkstošs avots. Tas ļauj iepazīt dažādu laikmetu cilvēkus, izprast tos pārdedus, kas viņus saista ar tagadni. Tas paver vispārējās vienprātības un savstarpējās saprašanās perspektīvas, nostiprina ticību cilvēkam taj brīdī, kad vairāk nekā jebkad vajadzīga savstarpēja saprašanās.»

Vispasaules Miera Padomes lēmums un aicinājums pasaules tautām godināt lielā krievu rakstnieka Nikolaja Gogoļa piemīni ir jauns spilgts apliecinājums krievu literatūras nozīmei visās pasaules mērogā.

Viens no lielākajiem krievu klasiskās literatūras meistariem ir Nikolajs Vasiljevičs Gogoļs. Viņa asā Krievijas patvaldnieciskā dzimnieciskās iekārtas kritika izveidoja jaunu realisma paveidu, kura rūgtajos «smieklos caur asarām» apvienojās kveils nāids pret muļniekiem-eksploatatoriem un, tātad pretim, dziļā mīlestība uz vienlīdzīgu tautu.

Sava daiļradē Gogoļs jau no paša sākuma iet īpatnus ceļus. Kā atzina V. G. Beļinskis, Gogoļs «pirmais droši un taisni pavērs krievu īstenībā, jo «viņš neglaimo dzīvi, bet arī neapmelo to; viņš uzticīgi dzīvi līdz pēdējai iespējai».

Sava referatā par žurnāliem «Zvezda» un «Leningrad» A. A. Zdanovs sacīja: «Sākot ar Beļinski, visi labākie revolucionāri demokrātiskās krievu inteliģences pārstāvji neatzina tā dēvēto «tīro mākslu», «mākslu mākslai» un studināja mākslu tautai, mākslas augsto idejiskumu un sabiedrisko nozīmi. Mākslu nevar šķirt no tautas likteņa.»

Buržuaziskie literatūras pētnieki literāra darba tautiskumu redz sadzīves sīkumos, etnogrāfiskos aprakstos, folkloras elementu atdarinājumos. Patiesībā tautiskums ir tautas labāko ilgu, centienu, tās brīvības cīņu atspoguļojums un rosinātājs. Pārsteidz, cik pareizi pats Gogoļs sapratis tautiskumu:

«Tautiskums nav meklējams saraušana aprakstā, bet pašā tautas garā. Dzejnieks var būt nacionāls pat tad, kad viņš apraksta pilnīgi svešu pasauli, bet skatās uz to savas nacionālās stichijas acīm, visas tautas acīm, kad viņš jūt un runā tā, ka viņa tautiešiem liekas, it kā to jūt un runā viņi paši». — Gogoļs rakstīja pirms vairāk nekā 100 gadiem.

Ar tautiskumu cieši saistīta vēl kāda cita patiesa mākslinieka pazīme: patriotisms. Gogoļs kaisli mīlēja savu dzimteni un tautu, lepējās ar tās talantiem, ticēja tās lielajai nākotnei. Čerņisevskis par viņu rakstīja: «Ne vienā no mūsu lielajiem rakstniekiem ne-

izpaužas tik dziļi un skaidri savas patriotiskās nozīmes apziņa kā Gogoļs.»

Gogoļa īpatnēja spilgtā māksla ātri kļuva pazīstama visā pasaulē. Arī latviešu tauta jau agri iepazīs ar Gogoļu, mācījās no viņa, no krievu realīstiskās skolas bagātajām tradīcijām.

Pagājušā gadsimta otrajā pusē topošā latviešu buržuazija savās ekonomiskajās prasībās atdūrās pret spēcīgām feodālisma paliekām, pret muļniecības kundzību visās saimnieciskās dzīves sfērās. Izveidojās tā sauktā jaunlatviešu kustība, kuras progresīvais posms ir ļoti īss — apmēram līdz 60. gadu reformām. Ar šo kustību saistās latviešu literatūrā pazīstamā tautiskā romantisma izveidošanās un profesionālās literatūras vispārējais sākums. Arī tautiskais romantisms, tāpat kā visa jaunlatviešu kustība, ir tikai īslaicīgi progresīva parādība.

Tautiskais romantisms savu izpausmes formu atrada galvenokārt lirika. Sasniedzis augstāko virsotni Ausekļa un Andreja Pumpura daiļradē, jau 70. gadu beigās un sevišķi 80. gados tas izvirst epigonismā, bet, šķiru cīnā vēl vairāk sasīnoties, pilnīgi zaudē progresīvās iezīmes.

Nepieciešama kļuva literatūra, kas spētu risināt laikmeta pamatautājumus, — atspoguļot būtisko dzīves attīstību, šķiru attieksmes. To varēja veikt tikai realisms, kā tradīcijas latvieši mācījās pazīt no krievu klasiskās literatūras.

Latviešu inteliģences attīstība cieši saistīta ar krievu kultūru. Gandrīz visi leģendārie krievu literatūras pētnieki studēja Pēterburgas un Tērbatas universitātē. Raksturīgi, ka pirmie jaunlatviešu kustības centri nebija vis Latvijā, bet Maskavā un Pēterburgā.

Apgrūstīti krievu valodu, jaunā latviešu inteliģence iepazīs ar krievu klasisko literatūru 50. gados parādās pirmie krievu klasiku tulkojumi latviešu valodā: Puškina un Lermontova dzejoļu latviskojumi J. Alunāna «Dziesmiņās» un tā laika laikrakstos.

70. gados tulkoto krievu literatūras darbu skaits stipri paplašinās, to starpā atrodamā Gogoļa ievērojamākie darbi: «Revidents» (1871.), «Tarass Bulba» (Brivzemleka tulkojumā 1877.), «Mirusās dvēseles» (1879.). Pirmais Gogoļa darba tulkojums «Stāsts par to, kā sakļodojās Ivans Ivanovičs ar Ivanu Nikiforoviču» bija iespēsts «Baltijas Vēstnesī» 1869. gadā. Līdz XIX gs. beigām gandrīz visi Gogoļa sacerējumi tika pārtulkoti latviešu valodā.

Tā nekādā ziņā nav nejaušība. Gogoļs izmēģināja veselu virzienu, t. s. «natūralo skolu» jeb kritisko realismu ne tikai Krievijā. Jau 1846. gadā Beļinskis atzīmē, ka «Gogoļa talants kļuvis pazīstams Eiropā». Dabiski, ka arī jaunajai latviešu literatūrai Gogoļs tapa par pirmo lielo skolotāju.

GUNTA MACKOVA-MINKA,
LĻVU studente

Vispirms Gogoļa vārds kļuvis nozīmīgs mūsu dramaturģijas attīstībā.

1870. gada rudenī Rīgas latviešu teātra priekšgalā nostājas Adolfs Alunāns un jau pirmajā sezonā uzņēma repertuārā Gogoļa «Revidentu». Šis izrādes nozīmīgs grūti pārvērtēt. Pat tā laika recenzijas, kas nevar lepoties ar augstu kvalitāti, atzīmētas lugas realisms, satīra un tās nozīme jauno aktieru audzināšanā.

«Te spēlētājiem ne vien bija joki jādzēn, bet bija pilnīgi raksturīgi jāizrāda.»

Pēc šīs pirmās izrādes Gogoļa «Revidents» sāka uzvaras gājumu pa Latvijas citām pilsētām un laukiem. Atzīmējama «Revidenta» izrāde 1874. gada 2. aprīlī Vecpilsēlā, kur piedalījās leģendārie jaunlatviešu kustības darbinieki: brāļi Kaudzītes, Andrejs Pumpurs, Jurjāns, Kronvaldu Atis u. c. Vecpilsēlā «Revidentu» iestudē atkārtoti vairākas reizes.

Gogoļa māksla kļuva par paraugu latviešu realistikās literatūras cēlmācītiem. Jau Alunāna lugas iezīmējis satīra, ko viņš acīm redzot mācījis no «Revidenta».

Spilgtā Gogoļa ietekme redzama brāļu Kaudzīšu — pirmā realistikā latviešu romāna autoru — daiļradē. To pareizi raksturo Jansons Brauns, norādot:

«Mērnīku laiki» radīja laikmetu nabadzīgajai latviešu literatūrā un ienēma tajā gandrīz tādu pašu vietu kā Gogoļa «Mirusās dvēseles» krievu literatūras vēsturē.

Rakstā par «Mērnīku laiku» radīšanu M. Kaudzītem ir nodots «Nāc citi laiki, aug vīdā», kur viņš pareizi saskatījis, ka senā patriarhālā latviešu zemnieku sadzīvē, šķiras un kārtas ar visiem vecajiem likumiem satricinātas līdz pamatiem. Latvijas laukos parādās jaunas figūras, iezīmējas jaunas līnijas jauz attiecībās, morālē. Kaudzītes gan vēl neredz šo parādību ekonomiski vēsturisko pamatu un cēņās izskaidrot visu ar vienu faktu — zemes mērisānu.

Par to, kā autori nonāca līdz realisma metodei, ieskatu sniedz dažādi biogrāfiski fakti. Zināms, ka abi brāļi agri plevērušies krievu klasiskajā literatūrā. Matiss jau skolas gados tulko Lermontova «Mūsu laika varoni», «Demonus», Puškina «Kaukaza gūstekni». Kā liecina Kaudzīšu daiļradē, visnozīmīgākais viņiem tomēr bija Gogoļs. Ir zināms, ka Kaudzīši «Mirusās dvēseles» lasījuši vēl ilgi pirms tulkojuma latviešu valodā un nosaukuši tās par «slaveno darbu».

Krievu klasiskās literatūras apgūšana izkopa Kaudzīšu literāro gaumi. Viņi nostājas pret sekli vācu stāsta ietekmi latviešu literatūrā un tautisko

epigonismu, par ko liecina Kaudzītes Matiss diskusija ar Lautenbachu-Jūsmiņu. Kaudzītes nevēlējās iet pa veco ceļu, kas veda dziļāk epigonisma purvā, un šeit viņiem palīdzību sniedza krievu klasiskā literatūra, sevišķi Gogoļs.

Tāpat kā Gogoļa, arī brāļu Kaudzīšu labāko darbu stiprā puse ir sava laika sabiedrības pretrunu atmaskojums. Tāda mērā tas latviešu literatūrā parādījās pirmo reizi. So tēlošanas paņēmieni — aplūkot dzīves negatīvās parādības komisma un satīras prizmā — Kaudzītes mācījās no Gogoļa.

Līdz brāļiem Kaudzītem latviešu literatūrā nav tipisku detalizētu tēlu. Pirmo reizi ar tiem sastopamies «Mērnīku laikos». Buržuaziskie literatūrzinātnieki vērtēja daudz pūļu, lai noskaidrotu «Mērnīku laiku» prototipus, domājot, ka tie tieši norakstīti no dzīves. Paši romāna autori par to izsakās:

«Vienīgā skaidrā kopija ir Tenis no rakstītāju tēva brāļa. Daži citi, ja daudz grib sacīt, ir salikti no gabaliem, bet viss lielums rakstītāju pašu sadomāts.»

Tas liecina, ka romāns «Mērnīku laiki» radīts uz plaša dzīves materiālu pamata, redzam, ka Kaudzītes rīkojušies ar realistikā tipizācijas metodi, kā rezultātā radušies spilgti realistiskie tēli — Prātnieks, Pietuka Krustiņš, Svauksts, Oļņiete, Kencis.

Zīmīgā parādība ir tā, ka spilgtāki Kaudzītem izdevušies negatīvie tēli. Gogoļs izsakās, ka labs cilvēks starp blēzēm un varmākām būtu nevarīgs un bāls, bez tam lasītājs jau pats no visa negatīvā secina, kādam jābūt pozitīvajam. Brāļi Kaudzītes savas šķiriskās aprobežotības dēļ baidījās parādīt pozitīvus kaupu tēlus, bet citu materiālu pozitīviem raksturiem tā laika dzīves īstenība nedeva.

Kaudzīšu realistikie tēli, apstākļi, vide, kuros tie darbojas, ir tipiski latviski, dziļi, pilnasinīgi, katram latviešu lasītājam pazīstami. «Mērnīku laiki» ir visumā pareizs tautas dzīves notēlojums. Bet, salīdzinot ar Gogoļu, Kaudzīšu romānā netrāvo tik gaļās, dzīvinošs patriotisms. Atmaskojot kārkļu vācietību Svauksta tēlā un vītus «tautieti» Pietuka Krustiņa, Kaudzītes parāda, ko viņi dzīvē nevēlās redzēt. Tomēr viņiem nav Gogoļa cildenās jūsmas. To var izskaidrot ar konkrētiem sabiedriskajiem apstākļiem. Krievu tauta lepojās ar slaveno zinātnieku, mākslinieku, literātu vārdiem, gadsimta vīdu krāšņi uzplauka krievu progresīvā sabiedriskā doma, skanēja lielo krievu revolucionāro demokrātu cīņas vārdi. Latviešiem bija tikai drausmā dzimnieciskā pagātne, kapitalisma uzvārditā sabiedrība Kaudzītes no jauna redzēja mantkārbu un plēsionību.

Ļoti daudz Kaudzītes mācījušies no Gogoļa tieši tēlu raksturošanas ziņā.

Arī Kaudzīšu varoni iznirst lastfāju priekšā gatavi un nobeigti, kā varā izlieti. Prātnieks, Tenis, Oļņiete, Svauksts, Pietuka Krustiņš ir vienreizēji tēli — reliji un monumentāli.

Otrs Gogoļa raksturīgs tēlošanas paņēmieni ir tēlu raksturošana ar priekšmetisko vidi, ar «visām lupatām, kas ik dienas grozās ap cilvēku», kā saka pats Gogoļs. Kaudzītes neiesaista tik plašu priekšmetu pasauli kā Gogoļs, bet arī ar apģērba piederumiem un citiem sīkumiem viņi panāk labu efektu: Tēna šķībi iespraustā pipes galviņa, Svauksta pulksteņa ķēde bez pulksteņa, Pietuka Krustiņa svārkli labi raksturo savu īpašību iekšējo būtību.

No Gogoļa Kaudzītes mācījušies veidot varoņiem individuālu valedu. Gogoļs visu mūžu studēja tautas runu un tāpēc savā daiļradē sasniedza augstu valodas kultūru. «Mērnīku laikos» katrā personāžā valoda krasā atšķiras no citām: Oļņietes bībeles citāti, Pietuka Krustiņa svešvārdi un tautiskie atribūti, Svauksta kroplā vācu valoda lieliski raksturo šos cilvēkus.

Pirmo reizi latviešu literatūrā dabas notēlojums «Mērnīku laikos» kalpo romāna varoņu un viņu pārdziņojumu reljefakā izveidē (Lienas ārprāts uz pērķona negaļa fona). Kaudzīšu ainavās vēl daudz sentimentalitātes, bet dažā jau jūtams tīrs lirisms, piemēram, ziemas nakts tēlojumā, kas ļoti atgādina līdzīgas ainas Gogoļa «Mērnīku laikos» stāstos.

Gogoļa ietekme latviešu literatūrā neaprobežojas tikai ar brāļiem Kaudzītiem, lai gan tā ir redzama visspilgtāk. Lielā krievu realista līnijā latviešu literatūrā sazaro tālāk. Diezgan tuvu sasaucas Apšis Jēkaha stāsts «Kalmiņi» ar Gogoļa «Stāstu par to, kā sakļodojās Ivans Ivanovičs ar Ivanu Nikiforoviču» ne vien sīzeta ziņā, bet arī galveno varoņu raksturojumā. Ironiskajā autora nostājā pret tiem. Tas pats sakāms par stāstu «Pie pagasta tiesas» — sarkams, tēlojot tiesas vīrus, tieši turpina Kaudzīšu līniju, kas nāk no Gogoļa. Nevaram aizmirst arī Doku Ati, kam «Mērnīku laiki» bija galvenā rakstnieka meistariības skola.

Gogoļa daiļradei plevērušies arī latviešu liellelā vārda meistari. Andrejs Upiis meistargri pārtulkojis «Revidentu», bet Rainis nodarbojies ar «Mirusās dvēseļu» tulkošanu, savas vēstules augsti novērtēdams šo darbu.

Vai latviešu klasiskās un padomju literatūras labākie pārstāvji, mācīdamies no krievu klasiskās literatūras lielmeistariem, no Gogoļa, ar savu grāmatu nozīmību apliecinā, ka Gogoļa daiļrades ietekmei bijusi un ir svarīga loma tautai tuvas un vajadzīgas mākslas attīstībā. Tādēļ kopā ar dižo krievu un visām padomju tautām arī Padomju Latvijas darbaļaudis šīs dienas cildina Gogoļu, viņa darbu nemirstību.

Gogoļa dramaturģija uz latviešu skatuves

R. ZANDERSONS

Latviešu teātra kultūra augusi, balstīdamās uz progresīvās krievu dramaturģijas, kā dzirdā avotā veldzi smeldama realistikās krievu skatuves mākslas paraugos. Tā ir veca un pārbaudīta patiesība, ka teātris aug, tā radotā seja veidojas, iegūst noteiktus vaibstus ciešā atkarībā no tā, ar kādu dramaturģisku materiālu tas strādā. Nevienam nopietnam latviešu teātra mākslās darbiniekam nav šaubu, ka realistikās tradīcijas uz latviešu skatuves varējušas stingri iesakņoties vienīgi tāpēc, ka krievu dramaturģija ar savām dziņajām idejām, ar savu vareno māksliniecisko spēku nelāva aktieru un režisoru talantam izpelnēt salikānā, sentimentālajā Rietumu melodramā vai dekadentiskajā greķībā. Īpaši svarīgā loma šai ziņā bijusi Gogoļa «Revidentam», kura skaudrais, dziļi realistikais dzimnieciskā birokrātikā kara Krievijas atmaskojums mācīja latviešu aktieriem un režisoriem, ka arī viņu māksla ir sabiedriska parādība ar savu noteiktu vietu laikmeta sociālajās cīņās un konfliktēs, radīja mūsu māksliniekus, ka ista māksla sākas tikai tur, kur ir liels progresīvs saturs.

«Revidents» pirmo reizi Latvijā izrādīts 1870. gada 30. oktobrī Rīgas latviešu biedrības teātrī. Ar lielo māksliniecisko spēku, aso sabiedrisko skanējumu «Revidents» krasī izdalījās no pārējā repertuāra, ko tolaik galvenokārt aizpildīja bezsaturīgi tulkojumi un lokalizējumi no vācu valodas. «Revidenta» uzveduma lielo lomu jaunās

latviešu skatuves mākslas attīstībā pareizi novērtēja skatītāji un kritika.

«Baltijas Vēstnesī» savā recenzijā par pirmizrādi rakstīja:

«Mēs pirmo reizi redzējām uz mūsu skatuves lugu, kas ir labāki šķīri pleskaitāma nekā visas citas līdz šim latviešu teātrī izrādītās... Pēc visa varam teikt, ka šī vakara izrādīšana par visām senākām tā svarīgākā būs...»

Režiju vadīja un Chjestaкову tēloja latviešu teātra tēvs Adolfs Alunāns, radīdams vienu no spilgtākajiem tēliem savās ilgajās skatuves gaitās.

«Revidents» bija ne tikai pirmā, bet arī visbiežāk izrādītā no krievu valodas tulkotā luga uz latviešu teātra skatuves. So krievu klasiskās dramaturģijas šedevru spēlēja gan profesionālajos teātros, gan mākslinieciskās pašdarbības pulciņos. Plašu atbalstu guva 1874. gadā sarīkotā mākslas entuziāstu grupas izrāde Vecpilsēlā, kur Chjestaкову tēloja Kaudzītes Matiss un Dobčinskis — Andrejs Pumpurs.

1893. gadā Rīgas latviešu biedrības teātris atjaunoja «Revidenta» inscēnējumu jaunā sastāvā. Tagad režiju vadīja teātra jaunais direktors P. Ozoliņš. Chjestaкова lomā liekus panākumus guva toreiz populārākais komiķis A. Vārns. Zemjaglikas lomā debitēja no Jelgavas pārnākūšais Teodors Valdšmits, Annu Andrejevnu tēloja Berta Rūmniece, viņas meitu

Mariju Antonovnu — Dace Akmentīna. Šīs izrādes radītāju vidū bija arī vairāki citi tā laika topoši aktieri, kuri vēlāk leņēja redzamu vietu latviešu teātra mākslas laukā. Visiem viņiem Gogoļa nemirstīgā komedija bija teicama skola skatuves gaitu sākuma posmā, skola, kas viņu mākslinieciskos meklējumus ievirzīja nopietnas realistikās mākslas gultnē.

Latviešu progresīvās sabiedrības dziļo interesi par «Revidentu» pierāda tas, ka to 1908. gadā kā vienu no pirmajiem krievu klasiskās dramaturģijas darbiem savā repertuārā uzņēma Jaunais Rīgas teātris, kura idejiskais virziens tā laika visciešāk sasauca ar latviešu strādniecības revolucionāro kustību. 1911. gadā Jaunais Rīgas teātris «Revidentu» iestudēja otrreiz. Šajā uzvedumā piedalījās vairāki tagadējie Akadēmiskā drāmas teātra aktieri. Annu Andrejevnu tēloja Berta Rūmniece, Mariju Antonovnu — Mirza Smičehne, Bobčinskis — Alfreds Amtmanis-Briedītis, pilsētas priekšnieku — Voldemārs Svarks.

«Revidenta» lielo lomu Latvijas kultūras dzīvē, latviešu teātra tradīciju veidošanās procesā apliecina ne vien lielā uzmanība, ar kādu mūsu teātri vienmēr plevērušies šim nemirstīgajam darbam, bet arī tās trulās bailes un nāids, ko pret šo lugu izjuta buržuaziskās Latvijas valdošā klike. Asā satīras pātaga, ar ko Gogoļs šausīja cara Krievijas tumsionību un netikumus, lika kā dzeltai satrūkties arī latviešu buržuazijai, tiem mīļotipilnīgiem,

kuri dīktēja buržuaziskās republikas teātru repertuārā un mākslas principus. Divdesmitajos gados vēl dažos Latvijas teātros parādījās «Revidenta» uzvedumi, bet trīsdesmitos — Gogoļim vairs nedeva vietas uz latviešu skatuves. Tikai taja laikā, kad Nacionālajā teātrī par direktoru bija Rainis, izdevās panākt «Revidenta» uzvedumu. Lugu inscenēja Ernests Feldmanis, kura vadībā 1940. gadā, kad latviešu darba tauta bija nokratījusi kapitalisma važas un nodibinājusi savā zeme padomju varu, šo lugu uzveda arī Daugavpils teātrī. 1941. gadā «Revidentu» iestudēja Dailes teātris, kur interesantu Chjestaкова tēlu izveidoja Luījs Šmits.

Jau ilgu gadu desmitus Latvijā populāra arī Gogoļa otra komedija «Precības». Tāpat kā «Revidents», tā pirmoreiz iestudēta Rīgas latviešu biedrības teātrī Adolfa Alunāna vadībā. Pirmizrāde notika 1884. gada 9. martā. Tā plaši atbalsojās Rīgas sabiedrībā un ar saviem sulīgi zīmētajiem realistikajiem tēliem bija teicama pamats aktieru profesionālās mākslas izkopšanai. «Precības» daudzskārt spēlētās arī mākslinieciskās pašdarbības pulciņos. 1946. gadā šo komediju inscenēja Jelgavas teātris un 1951. gadā — Valmieras teātris.

Šogad, sakarā ar Nikolaja Gogoļa 100 gadu nāves dienas atceri, vairāki mūsu republikas teātri atkal plevērušies lielā rakstnieka un kvēlā Krievzemes patriota dramaturģijai. Jaunatnes teātris jau parādījis «Precību» inscenējumu, kurā savas spējas apliecinājis jaunais režisors P. Chomskis. Tuvākajās dienās «Revidenta» pirmiz-

rāde notiks Akadēmiskajā drāmas teātrī. So krievu klasiskās dramaturģijas pērlī mūsu teātris skatītājiem sniegs Veras Baļunas inscenējumā. Pilsētas priekšnieka lomā redzēsim izcilo aktieri Jāni Osti, Ostpa lomā — Edgaru Zili. Chjestaкову tēlos divi aktieri — Alfreds Videnieks un Alfreds Jaunūšans. Mēneša otrā pusē Dailes teātris izrādīs slavenā romāna «Mirusās dvēseles» dramatizējumu, ko inscenē Felicita Ertnece. Operas un baleta teātris gatavo Rimska-Korsakova operu «Malja nakts», kuras librets veidots pēc Gogoļa stāsta motīviem.

Latviešu skatuves mākslinieku godā pienākums — sagatavot Gogoļa darbu inscenējumus lielā rakstnieka nevistošas slavas cienīgā līmenī. Lai Gogoļa darbi uz latviešu padomju skatuves visā spilgtumā parāda, cik dziņa izaugusi mūsu realistikā nacionālā teātra kultūra, pie kuras šopula vairāk nekā pirms astoņdesmit gadiem stāvēja nemirstīgais «Revidents»!

Gogoļa dramaturģija, pati būdama aktīva sabiedrības veidotāja, cīnījās pret reakciju, allaž bijusi niku ideoloģisku cīņu degpunktā. Ne vienreiz vien reakcionārā kritika mēģinājusi sagrozīt Gogoļa ideju, viņa radīto tēlu sabiedrisko jēgu un saturu, centusies notrulināt Gogoļa satīras skaudro asmeni. Šie centieni bija uzspieduši savu zīmogu arī gandrīz visiem «Revidenta» inscenējumiem Latvijā. Latviešu skatuves mākslinieki cieši jo cieši apņēmušies piemēlās izrādēs celt Gogoļa darbus, cik vien atļaus mūsu spēki, skatītāju priekšā visa mākslinieciskajā krāšņumā, visā idejiskajā bagātībā.

VALODNIEKU UZDEVUMI

Latvijas Padomju mākslinieku savienībā

Laikā no 19. līdz 23. februārim Rīgā notika apvienotā četru institūtu — PSRS Zinātņu akadēmijas, Latvijas un Igaunijas PSR Valodas un literatūras institūtu un Lietuvas PSR Valodas institūta konference, kas bija veltīta valodniecības jautājumiem J. V. Staļina darba «Marksisms un valodniecības jautājumi» gaismā.

Konference konstatēja, ka pēc biedra Staļina darba «Marksisms un valodniecības jautājumi» publicēšanas gūti nozīmīgi panākumi arī Baltijas republiku valodniecībā. Baltijas valodnieki dziļāk apgūst marksismu-leninismu, ceļ savu zinātnisko kvalifikāciju. Kritika un paškritika, brīva domu apmaiņa radošās diskusijās arvien vairāk kļūst par pastāvīgu darba metodi. Plašāk un dziļāk izvērtas cīņa pret dažādām marxisma pālekām un buržuāziskā nacionālisma izpausmēm valodniecībā. Notiek valodas pānsiedzeju apspriedes par vispārteorētiskiem un metodiskiem jautājumiem. Apspriež arī iznākušās un iespējamās sagatavotās mācību grāmatas. Jaunu gramatiklu un mācību grāmatu sastādīšana uzticama kvalificētu autoru kolektīviem. Nāklajā un tīk sastādītās vairākas ļoti vajadzīgas vārdnīcas. Rosīgāka kļūvuši arī terminoloģijas komisiju darbība. Valodas un literatūras institūtu darbā novērsti paralelisms. Jaunajos PSRS Zinātņu akadēmijas Koordinācijas padomes apstiprinātos 1952. gada plānos paredzētas aktuālas problēmas, veltītas galvenokārt valodas gramatikās uzbūves, vārdu pamatfonda un vārdu krājuma pētījumiem.

Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūts pašlaik risina šādas problēmas: mūsdienu latviešu valodas, gramatikā uzbūve, Andreja Upīša darbu valoda un stils latviešu valodas dialektoloģijā, baltu un slavu valodu sakari, Latvijas PSR vietvārdi, valodniecības terminoloģijas izstrādāšana. Institūts tomēr, kā to savā referātā uzsver LPSR Zinātņu akadēmijas korespondētājs loceklis b. A. Peļše, nav vēl kļuvis par latviešu valodniecības zinātniski pētnieciskā darba vadošo centru. Tam par tādu jākļūst.

Lai panāktu jaunu mūsu valodniecības uzplaukumu, jāpūlejas vispirms par augsti kvalificētu speciālistu sagatavošanu. Kadru trūkums apgrūtina arī atzīnāmu darbu tīn visās valodniecības nozarēs. Bēdīgi slavenie marisma «varoņi» atstāja novārtā valodu apgūšanu. Vīni novērsa valodniekus un studējošo jaunatni no nopietna zinātniskā darba uz tā saucamo «jauno mācību» par valodu. LPSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta Valodas daļā sešu gadu laikā nav sagatavots neviens aspirants. Ne-

viens no šīs daļas jaunākajiem darbiniekiem nav nokārtojis kandidata minimumu un aizstāvējis disertāciju. Lielu postu latviešu valodnieku kadriem nodarījuši arī buržuāziskie nacionalisti. Aizstāvēt purisma paliekas valodniecībā, noliedzot krievu valodniecības un valodas cildeno tradīciju labvēlīgo ietekmi latviešu literārās valodas un valodniecības attīstībā, viņi neprasiņa no valodniekiem, aspirantiem un studentiem obligātu krievu valodas apgūšanu. Daudzi mūsu valodnieki vēl vāji pārvalda krievu valodu, kurā sarakstīta progresīvās valodniecības zinātniskās literatūras lielākā daļa. Ka gan var uzskatīt par valodniekiem tos, kam nav pieejami svarīgākie valodniecības pirmavoti? Kā var sekmīgi strādāt valodu salīdzināmā gramatikā, ja neprot to valodu, ar kuru latviešu un lietuviešu valodām ir vistuvākā radniecība?

Konference vispusīgi apsprieda praktiskos pasākumus, lai nodrošinātu sekmīgu Baltijas padomju republiku valodniecības zinātnisko centru, t. i. valodas institūtu, kā arī augstskolu valodas katedru darbu. Izglītības ministriem un pedagogiskajiem institūtiem jāorganizē metodikas izstrādāšana. Kopējiem spēkiem jāpanāk valodnieku kadru sagatavošana. Valodas institūtu darbiniekiem un augstskolu mācības spēkiem aktīvi jāpiedalās autoru kolektīvos mācības grāmatu uzrakstīšanā, to recenzēšanā un apspriešanā. Mācības grāmatas skolām — vissvarīgākais valodnieku uzdevums!

Gramatikā, ortogrāfijā, terminoloģijā vēl ļoti daudz nelīdzsvarotību valodniecības teoretisko un praktisko jautājumu. Latviešu valodniecībā, piemēram, vēl nav konsekventi noteiktas svešvārdu un īpašvārdu rakstības, nav precizētu terminu pat gramatikā un valodniecībā. Lielu palīdzību no valodniekiem gaida visi literatūras un valodas pānsiedzeji un praktiskie darbinieki — tulkotāji, rakstnieki, žurnālisti. Jāizlemj ātrāk visi jautājumi par literārās valodas normām, jādod mūsdienu valodas normatīvā gramatikā.

Tikpat nepieciešama ir valodas vēsture, kas būtu uzrakstīta cīnā sakarībā ar tautas vēsturi. Literārās valodas kursā jāietver viss, ko tās attīstībai devusi saskarē ar citām valodām, sevišķi krievu valodu. Jāpārāda, kā literārā valodu kuplinājuši progresīvie rakstnieki, sākot ar jaunalatviešiem un beidzot ar Raiņu, Andreju Upīti un citiem labākajiem padomju rakstniekiem — Staļina premijas laureātiem. Jāizceļ valodas vēsturē un jānostiprina literārās valodas normās padomju laikmeta radošā deva. Jādod progra-

mām atbilstošas mācības grāmatas visiem valodas zinātniskajiem kursiem augstskolās.

Protams, ka visi šie milzīgie uzdevumi nav veicami vienīgi valodas institūtu un augstskolu valodas katedru spēkiem. Šajā darbā iesaistāmas plašas praktiku aprindas. Tikai tad var cerēt uz panākumiem. Tāpēc arī konference leteica dažādas zinātnieku un praktisko darbinieku sadarbības formas.

Izvirzījās jautājums arī par plašu, aptverošu krievu-latviešu, krievu-igauņu, krievu-lietuviešu vārdnīcu sastādīšanu. Ļoti vajadzīgas arī literārās valodas un sinonīmu vārdnīcas. Baltu valodu etimoloģiskās vārdnīcas un atsevišķu dialektu vārdnīcas padarītu salīdzināmo valodniecību bagātāku ar dzīvītem materiāliem.

Arī tulkotāju darbam veltīta uzmanība konferences lēmumos. Lai panāktu augstu tulkojumu kvalitāti, konference leteica dibināt pastāvīgus tulkotāju seminārus, konsultācijas valodas jautājumos, apspriest recenzijas par tulkojumiem. Teorētiski jāapkopu tulkotāju darbs, jāizstrādā tulkošanas metodika. Tulkojumiem un vārdnīcu sastādītājiem, tāpat referentiem un lektoriem, mācības spēkiem ļoti nepieciešami valodas piemēru izraksti no rakstnieku darbiem. LPSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta darbiniekiem jāekscerpe (jāizraksta un jāsystematizē valodas piemēri) Raiņa, A. Upīša un citu leģendārāko rakstnieku darbi. Terminoloģijas komisiju darbā jāiesaista visu kultūras, zinātnes un tehnikas nozaru speciālisti.

Leksikoloģijas jautājumi, kā zināms, cieši saistīti ar valodas gramatikās uzbūves jautājumiem. Tādēļ jāatrod noteiktas pazīmes, kas norobežo vārdu sakopojumus, jāpēti arī jaunu vārdu rašanās, vārdu sakopojumiem izīstot; jāizdala, jākonstatē galvenās leksikas grupas; jāpēti viss leksikas masīvs tā vēsturiskajā attīstībā.

Vārdu pamatfonda ir ļoti stabils. Bet lielos laika sprīžos (gadsimtos un gadsimtu daļās) tas var mainīties. Svarīgi tāpēc iepatīt šīs parādības.

Konferences norādīja, ka Baltijas valodnieku galvenais uzdevums ir marksisma-leninisma apgūšana, sava idejiski politiskā un teoretiskā līmeņa celšana. Dziļi jāizstudē biedra Staļina darbs «Marksisms un valodniecības jautājumi».

Nav šaubu, ka, ejot pa šo ceļu, vadoties no biedra Staļina norādījumiem, mūsu valodnieki godam veiks savus atbildīgos pienākumus.

Evalds Sokols,
LPSR Zinātņu akadēmijas
Valodas un literatūras institūta
direktors

Nemot vērā, ka Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas 34. gadadienai veltītajā republikāniskajā mākslas izstādē gleznotāju darbi vēl tālu nebija aizsnieguši apmierinošu līmeni kā tematiskā, tā arī tehniskās gatavības ziņā, sekcijas birojs jau šā gada sākumā sāka pievērst uzmanību tam, kā mākslinieki gatavojas nākošajai mākslas izstādei. Katru pirmdienā notika gleznotāju sanāksmes, kurās mākslinieki rādīja savus metus. Šīs apspriedes noritēja ļoti dzīvi, bet jāatzīmē, ka no 94 sekcijas biedriem darbu piedalījās ne vairāk par 60, pie kam galvenokārt jaunākie pasaužes pārstāvi.

Paši mākslinieki un sekcijas vadība sniedza daudzliedziedu lietiskās aizrādījumus. Tomēr trūka paša galvenā — principālas bojāvestiskās kritikas. Sledzieni bieži vien bija tik miglaini, ka mākslinieki, aizējot no sekcijas sanāksmes, īsti nezināja: vai viņa tematiskais mets der par pamatu gleznotājam vai arī tas pilnīgi jāpārstrādā.

Visai nenopietna pieeja radošiem uzdevumiem sevišķi krasā izpaudās metu izstādes iztīrāšanā 18. februārī. Labi zināms, ka mūsu sabiedrības galvenais virzītājs spēks ir kritika un paškritika. Ar nožēlu jākonstatē, ka tās trūkst ļoti daudzliedziedu gleznotājiem un zināmā mērā arī MS vadībai.

Vispirms jāatzīmē, ka metus izstādīja tikai 53 biedri. Viņu skaitā nebija vecākās pasaužes gleznotāju, piemēram, L. Svempa, J. Liepiņa, O. Jaunrāja, A. Skrides.

No visiem metiem šajā izstādē tikai viens lecerēts par mūsu rūpnīcu strādniekiem. To radījis brigade, kurā strādā mākslinieki U. Prēdels, O. Urbāns un N. Breikšs. No sešiem metiem, kas risina lauksaimniecības darba temu — četri nosaukti «Čūkkopības ferma». Šie fakti liecina, ka sekcijas darbā trūcis noteikta tematiska plāna, temu izvēle noritējusi pašplūsmā, maz leģeroti tie lielle uzdevumi, ko partija un visa padomju tauta nospraudusi mūsu tēlotājam mākslai.

Izstādē redzējām virkni tādu darbu, kas atklāj dažu mākslinieku vīselemenārākās paškritikas trūkumu. Te mi-

nama A. Bergmaņa mets «Ziemas atnava ar slēpotājiem», kas darināts jau pirms 2 gadiem, A. Ritova un O. Pladera darbs «Traktoru brigades izbraukšana», kas bija gatavots Vissavienības Lauksaimniecības izstādes Latvijas PSR paviljona noformēšanas konkurssam, L. Priedes mets «Bērni par mieru», kura pavirība parāda vienīgi to, ka mākslinieci neciena ne savu darbu, nedz arī kolektīvu.

Daudzi mākslinieki, ignorējot sekcijas aizrādījumus, atnesa savus darbus nemaz nepārstrādātus (H. Veldres un L. Kokles mets «Kolchoza piena ferma», V. Vimbas «Zvejnieku kolchozs»). Te izpaudusies acīm redzama kritikas neatzišana.

Metu izstādē vajadzēja būt vienam no svarīgākajiem pasākumiem Padomju Latvijas gleznotāju darbā, jo tai ir noteicēja loma 1952. gada republikāniskās mākslas izstādes panākumu kaidināšanā. Arī Latvijas Padomju mākslinieku savienības valdei vajadzēja pieteikties šim pasākumam ar visu nopietnību. Bija paredzēts, ka par mākslinieku gatavošanos un gatavību republikāniskajai izstādei referēs valdes priekšsēdētāja vietnieks A. Lapins. Bet viņš šo uzdevumu neizpildīja. Tā sekcijai zuda izdevība noklausīties valdes pārstāvja norādījumus un padomus. Vai tā ir nopietna pieeja tik atbildīgam uzdevumam?

Rezultātā metu izstādes iztīrāšana noritēja neorganizēti, chaotiski, bez principālas kritikas un paškritikas. Visam gleznotāju kolektīvam bija jāsanāk vēlēties, lai noklausītos valdes sledzienus par izstādītajiem metiem.

Izstādē bija eksponēti 61 mets. Par leteicamiem turpmākam darbam atzīti tikai 19 meti. Un tie arī vēl tālu nav pilnīgi.

Cerams, ka šī metu izstāde, kas atsedza ļoti daudz trūkumu gan pašu gleznotāju, gan sekcijas biroja, gan arī MS valdes darbībā, būs laba mācība visam kolektīvam un palīdzēs pašos pamatos uzlabot darbu. Arī mūsu mākslas kritiķiem tā liks nākt pie atziņas, ka pēdējais laiks atņemt pasīviti un klusēšanu.

Latvijas Padomju komponistu savienībā

27. februārī kārtējā Latvijas padomju komponistu jaunrades apspriedē Jēkabs Mediņš iepazīstināja ar savu jauno 10 dziesmu ciklu bērniem. Dziesmu teksti gēmti no skolas lasāmās grāmatas, to saturs aptver svarīgus notikumus un pārdzīvojumus bērnu dzīvē. Dziesmu melodijas košas, skanīgas, bērnu balsis dabiskajām spējam piemērotas, rūpīgā tehniskā apdarē. Cikls tika novērtēts par vērtīgu darbu padomju bērnu dziesmu žanra izkopšanā.

Padomju folkloras apdarei nodevies komponists Mārgers Zariņš. Interesi modina viņa jaunais sniegums — dziesmas balsij un dueti ar kokli un angļu ragu pavādījumā. Dziesmu teksti — latviešu padomju folklorā, melodijas — komponista sacerētas, taču ieturētas tautas dziesmu garā.

Mārgera Zariņa jaunās dziesmas un dueti saista ar savu tautisko raksturu, spīrto pirmreizību.

REŽISORU REPUBLIKANISKĀ KONFERENCE

26. februārī Rīgā sanāca Mākslas lietu pārvaldes un Latvijas Teatra biedrības rīkotā republikas teātru režisoru konference. Pēc sešu gadu pārtraukuma Padomju Latvijas teātru režisori pulcējās kopā, lai pārrunātu savas jaunrades svarīgākos jautājumus, novērtētu un vispārinātu līdzšinējo darbā gūtos panākumus, principālas kritikas un paškritikas gaismā atklātu neveiksmes un to cēloņus, plašā pieredzes apmaiņā virzītu uz priekšu, darītu bagātāku republikas skatuves mākslu. Sešos gadus, kas aizritējuši kopš iepriekšējās režisoru konferences, republikas teātri devuši skatītājiem daudz spožu, mākslinieciski izteiksmīgu, idejiski pilnīgu izrāžu. «Uguns un nakts» — Dailles teātri, «Māls un porcelāns» — «Zvejnieka dēls», «Zaļā zeme» — Akadēmiskajā dramaturģijā, «Boriss Godunovs» un «Brīvības sakta» — Operas un baleta teātri bija visizcilākie inscēnējumi šai laikā un pamatoti izpelnījās Staļina premiju. Augusta līmeņa izrādes sniegta arī pagājušajā gadā un šā gada pirmajos mēnešos. Lai mīnām kaut vai tādas izrādes kā «Cirulī dzied» un «Trīsdesmit sudraba graši» — Dailles teātri, «Barbari» Akadēmiskajā dramaturģijā, «Tarasa dzimta», «Gulbju ezers» un «Esmeralda» — Operas un baleta teātri, «Pret kalnu» — Jaunatnes teātri, «Makars Dobrava» — Daugavpils teātri, «Trīs kaptēli» — Valmieras teātri, «Labas gribas cilvēki» — Jelgavas teātri, «Zvanī-gulbji» — Leļļu teātri. Ar šiem panākumiem varām pamatoti lepotos. Tie vispirms kārtā ir mūsu aktieru satmes un režisoru nopelni.

Bet ne vienmēr republikas teātru darbu vainagojušas sekmes. Vēl pārāk daudz bijis izrāžu, no kurām skatītājs aizgājis neapmierināts, vienaldzīgs. Bieži vien mūsu izrādes ir pārāk daudz peļecības, vienmuļības, nespeka. Citkārt spilgtumu un pilnasību aizstāj tukša

teatrālitate. Nevērtības vai nelīdzsvarotības dēļ uz skatuves ne vienreiz vien nokļuvušas līdz galam nelīdzsvarotības, kā no mākslinieciskā, tā no idejiskā viedokļa nepilnīgas lūgas — «Gašie logi» un «Dedzīgās sirdis» — Akadēmiskajā dramaturģijā, «Bargtie ieroci», «Partijas kandidāts», «Sodien un rīt» — Krievu dramaturģijā, «Dedzīgās sirdis» — Valmieras teātri, «Uz jaunatnes veselību» — Daugavpils teātri. Līdz ar teātru administratīvo vadību par šīm neveiksmēm atbildīgi režisori, konkrēti — galvenie režisori.

Teātru darba uzlabošanai veltītā vēsturiskajā lēmumā VK(b)P CK skaidri norādījuši, ka bez laba repertuara nav un nevar būt laba teātra. Un kuram gan citam, ja ne režisoriem pieder izšķirīgais vārds repertuara izvēlei! Bet labam repertuaram nepieciešams arī mākslinieciski spēcis, idejiski mērķtiecīgs skatuvisks lemesojums. Arī te režisora sniegumam ir neatsverami svarīga vieta.

Nav vīglī apmierināt mūsu skatītāja prasības. Ik uz soļa esam liecinieki, ka šīs prasības aug ātrāk nekā teātri spējas apmierināt. Jo skaidri tas saskatāms padomju lugu inscēnējumos, padomju cilvēka tēla atklāsmē. Te visbiežāk parādās, ka mūsu režisoru mākslinieciskais un it īpaši idejiski politiskais briedums vēl nav pietiekams. Taisni tāpēc vietā izteikt pārmetumu Teatra biedrībai, ka nupat notikusi režisoru konference sanākusi pēc veslu sešu gadu pārtraukuma. Teatra biedrība taču ir mūsu skatuves mākslas darbinieku radošā organizācija. Val tad šai organizācijai var būt kāds svarīgāks uzdevums par skatuves mākslinieku — režisoru, aktieru, dekoratoru, muzikantu, pieredzes apmaiņu, profesionālās kvalifikācijas celšanu, socialistiskā

realisma estētiskās principu noskaidrošanai veltītu pasākumu izvērsanu?

Tas fakts, ka republikāniskā režisoru konference sanākusi pēc sešu gadu pārtraukuma liecina, ka savus pamatuzdevumus Teatra biedrība pilda gausām vaj. Tiesa, pēdējā laikā biedrības darbā vērojama lielāka aktivitāte. Tāpēc ir pamats domāt, ka līdz nākamajai konferencei nebūs jāgaida tik ilgi gudi.

Nupat notikusi režisoru konference bija leģendārā notikums republikas teātru dzīvē. Ļoti labi, ka konferences rīkotāji darbu bija virzījuši uz vienu konkrētu, ārkārtīgi svarīgu jautājumu — uz lielā teātra mākslas meistara un reformētāja K. S. Staņislavskā teoretiskā un mākslinieciskā mantojuma analīzi, apgūšanu. Un kā vienmēr, kad Latvijas teātriem vajadzīga nopietna radošā palīdzība, ar savu padomumu mums talkā nāca pats lielākais pasaules kultūras centrs — Maskava. Konferencei piedalījās redzami Staņislavskā daiļrades metodes speciālisti — Maskavas Akadēmiskā Dailles teātra studijas direktors V. Radomislenskis, mākslas zinātņu kandidāts V. Prokofjevs, teātra mākslas teoretiski J. Kalašņikovs, G. Kristi un A. Skriabins.

Konferences ievadījumā Latvijas PSR Ministru Padomes Mākslas lietu pārvaldes teātru daļas vadītājs A. Lauberts referēja par republikas teātru repertuāru 1951. gadā un par režisoru darbu padomju lugu inscēnējumos. Runājot par pagājušajā gadā gūtajiem panākumiem padomju lugu izstrādāšanā, referents īpaši izcēla režisora līmeņa celšanu Dailles teātri, kas spējis radīt liela vērtiena izrādes, kurās padomju cilvēks parādīts spilgti un pārliecinoši. Dailles teātra parākumi sevišķi skaidri leži-

mējušies Tautas mākslinieces Felicitas Ertneres vadībā sagatavotajos inscēnējumos. Šo Dailles teātra kolektīva augšanas procesu ļoti labvēlīgi ietekmējis Maskavas Padomes vārdā nosauktā teātra vadošo mākslinieku atbalsts un padoms.

Režisuras līmeņa celšanās vērojama arī citos teātros. Lielā sasniegums, piemēram, ir A. Sakses romana «Pret kalnu» dramaturģijuma inscēnējums Jaunatnes teātri. Atzinību pelnījis arī jaunā režisora P. Chomska darbs «Ivana un Marjas» uzvedumā. «Sārtā ziedīņa» un «Esmeraldas» inscēnējums Operas un baleta teātri vēlējis apliecināja, ka J. Cūngas personā esam ieguvuši talantīgu, socialistiskā realisma mākslas pozīcijās stingri stāvošu baletmeistaru. Ar savu aktualitāti saista A. Lāces vadībā sagatavotās izrādes Valmieras teātri. Uzlabojas režisura Daugavpils teātri, Jelgavas teātri, Leļļu teātri un Muzikālās komedijas teātri.

Bet blakus šiem pozitīvajiem sasniegumiem nevar atstāt bez vērtības arī pazīmes, kas liecina, ka dažos teātros režisuras jautājums ir visai neapmierinoši stāvoklī. Šī lēmēla dēļ bāli, bez izdomas un mākslinieciska vispārinājuma ir «Trešā kursa studenta» un «Ilgavaigu» inscēnējumi Liepājas teātri. Vairāki uzvedumi šai teātri ātri zaudējuši pirmās izrādes sniegto apraigumu, mīzanscenu mērķtiecību un tvirtumu. Krievu dramaturģijas klasikas meistardarbu kā «Lubova Jarovaja». Tātad republikas teātru prakse rāda, ka režisuras līme-

ņa celšana ir viens no svarīgākajiem uzdevumiem, no kura sekmīgas atrisināšanas atkarīgi republikas teātru turpmākie panākumi.

Lielu interesi modināja mākslas zinātņu kandidāta V. Prokofjeva referāts par K. S. Staņislavskā radošajiem meklējumiem teātra mākslas laukā, par viņa izstrādāto fiziskās darbības metodi, ar kuras palīdzību izpratni, vispusīgu apgūšanu pat šīs metodes radītājs saistīja padomju skatuves mākslinieku meistariības jautājumu, padomju teātra nākotni.

Šim pašam mērķim kalpoja arī G. Kristi referāts, kurā viņš fiziskās darbības metodi plaši saistīja ar mēriem no Maskavas Akadēmiskā Dailles teātra radošās prakses, kas analizēdas arī dažu Rīgas inscēnējumos.

Lielu interesi modināja J. Kova runa konferences debatēs. A dams tādas inscēnējums kā «Gašie logi», «Gašie logi» un «Zelta ergļa» — Akadēmiskajā teātri, «Miera zvazģne» un «putns» — Jaunatnes teātri, vi liecināši pierādīja, ka režijas rība nav tikai izrādes formas meība, kas atrauta no izrādes satura, tura ignorēšana vienmēr degradē formu.

Svarīgus teoretiskus jautājumus Latvijas teātru praksi savās runāstīja V. Radomislenskis un A. Skribins. V. Radomislenskis īpaši vērtīgtā jaunā mākslinieku audzināšanā prasot šai laukā rūpību, patiesi gāģas attieksmes.

Praktiskajā režijas darbā radušās problēmas pārrunāja režisori A. Lašins, M. Pjarns, V. Baluna, B. Rečins, A. Leimāns, A. Beļakova. Konferences noslēgumā pieņēma rezolūciju, kurā izvirzītas konkrētas prasības rījas darba uzlabošanai republikas i-

JAUNAS GRĀMATAS

Latvijas Valsts izdevniecības apgāda iznākušas šādas jaunas grāmatas:

N. Cerniņevskis. Filozofisko rakstu izlase I. Vaku zīmējis R. Jansons. 652 lpp. Maksā 29 rubļus.

Maksims Gorkijs. Raksti. XIII sējums. 244 lpp. Maksā 11 rubļu 40 kap.

Andrejs Upīts. Kopoti raksti. XVII sējums. 688 lpp. Maksā 23 rubļus 10 kap.

Vilis Lācis. Vanadzīnš un citi stāsti. Ilustrējis V. Valdmāns. 32 lpp. Maksā 50 kap.

Arkadijs Gaidars. Raksti I. V. Kozina vāks un ilustrācijas. 310 lpp. Maksā 14 rubļu 50 kap.

Valdis Lukss. Rita solis. Ilustrējis E. Česnieks. 52 lpp. Maksā 1 rubli 60 kap.

Pēteris Sils. Pavasaris. Dzejoļu bērniem. Ilustrējis J. Jansons. 46 lpp. Maksā 1 rubli 40 kap.

Vienclēnu bibliotēka

Salva Dadiani. Sergejs Jevlachovs. Spēcīgo virsotne. Tulkojis V. Vitolds. 24 lpp. Maksā 70 kap.

G. Mdivani. Braļi. Tulkojis H. Gintere. 24 lpp. Maksā 65 kap.

L. Nikulins. Mierā iela. Tulkojis H. Gintere. 24 lpp. Maksā 70 kap.

A. Čechovs. Jubileja. Joku lūdžiņa. Tulkojis H. Gintere. 20 lpp. Maksā 55 kap.

J. Vasiljevs. Tautas balss. Tulkojis E. Lūse. 40 lpp. Maksā 1 rubli 15 kap.

I. Bergs. Klusā sala. Tulkojis V. Vikane. 40 lpp. Maksā 1 rubli 15 kap.

Emīlis Melngailis. Latviešu muzikas folkloras materiāli I. Titulus zīmējis G. Vilks. 264 lpp. Maksā 68 rubļus.

P. Pečerskis. P. Čaikovskis. Dzīves un darba apraksts. Mākslinieks B. Jaunzems. 224 lpp. Maksā 9 rubļus 10 kap.

—0—

Starptautiskajai sieviešu dienei veltīta izstāde

Latvijas Padomju mākslinieku savienība organizē Milicijas darbinieku klubā (Leņina ielā 24) Starptautiskajai sieviešu dienai veltītu mākslas izstādi, kurā eksponēs mākslinieku — sieviešu darinātos darbus. Ekspozīcijas šai izstādei pieņem Latvijas Padomju mākslinieku savienība līdz 3. martam, plkst. 14.

Sodien Filharmonijas koncertzālē N. Gogoļa atcerē veltīts koncerts. Piedalās Radiokomitejas simfoniskais orķestris LPSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka L. Vignera vadībā, LPSR Nopelniem bagātā mākslinieki L. Smits un L. Zachodņiks, D. Brutāne, L. Rjabova, S. Vasiljevs un E. Valters. Sākums plkst. 19.30.

2. un 3. martā Apgabala virsnieku namā Baltkrievijas PSR Valsts kora koncerts. Sākums plkst. 20.30.

3. martā Misiņa bibliotēkā N. Gogoļa atcerē veltīta literārā stunda. Sākums plkst. 16.

Latvijas Padomju rakstnieku savienība prozas sekcijas sanāksme. Apšpriedis V. Bērce romanu «Ritdiena sākusies sodien». Referenti J. Grants un J. Niedre. Sākums plkst. 18.

9. martā Mākslas darbinieku namā N. Gogoļa atcerē veltīts vakars. Referāts un fragmenti no Gogoļa darbiem. Sākums plkst. 19.

Latvijas Padomju mākslinieku savienība gleznotāju sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

Lielā krievu rakstnieka N. Gogoļa atcerē veltīti Rīgas teātri atzīmē ar jaunām viņa darbu uzvedumiem. Akademiskais dramatisks teātris sagatavojis «Revidenta» inscenējumu. Attēla par kreisi — režisore V. Baļuna apspriedas ar aktieriem J. Osi, B. Indriksoni un E. Ezeriņu. Dailē teātris F. Ertneres režijā gatavo izrādi «Mīrušo dvēseļu» dramatisējumu. Attēla pa labi: skats no «Mīrušo dvēseļu» mēģinājuma. Centrā — Čičikova lomas tēlotājs H. Vazdiks.

V. Lavrentjeva uzp.

Literāta piezīmes

PAKTI UN FAKTI

Kārtējais agresoru «salidojums» Lisabonā beidzies. Pat turku delegācijas galva, kurš, kā zina stāstīt ārzemju prese, jau pirmajā apspriedes dienā nopietni saslimis ar gripu, jo... nevarējis panest atlantisko klimatu — devies mājup. Dažādos preses organos mazāk vai vairāk pilnīgi parādījušas ziņas par Lisabonas sesijas iemumiem.

Spriežot pēc atziņojumiem, Lisabonā ASV imperialistiem izdevies piespiest savus satelītus pievienoties Vašingtonas plāntem. Tā Lisabonā nolemis ģenerāļa Elzenhauera rīcībā vēl 1952. gadā norīkot 50 divīzijas, izbūvēt «Eiropas armijas» vajadzībām 200 kara aviācijas bazu, sankcionēt vācu varmācību atjaunošanu, tā iekļaušana «Eiropas armijā». Realizēts Volskita plāns izvirzīt Rietumvācijas revanšistus par vadošo spēku Rietumvācijā. «Vācu armija... — rakstīja nesen «United States News and World Report», — kā liekas ASV stratēģiem, ir vienīgais spēks, uz kuru var paluties un kurš galu galā aizstās ASV bruņotos spēkus Eiropā. Tādā gadījumā Vācija (Rietumvācija) atkal kļūs par lielvalsti... kas vadīs Rietumvāciju».

Var iedomāties, kādu rezonanci šādi ciniski paziņojumi izsauca Francijā, Anglijā, Beniluksa valstīs. Jau Lisabonas sesijas laikā angļu laikraksts «Daily Mail» rakstīja: «Vermachts atkal uzvelk militāru formu. Tiesa, tā ir cita forma — Eiropas armijas forma, bet neizmirsīsim, ka to uzģērbj tie paši vācu kareivji, kas vēl vakar soloja pa Parīzes, Briseles un Romas ielām. Francijai par šādu attīstību nav ko smaidīt». Un «Daily Mirror» piezīmē: «Daudzi Anglijā jūt līdzi Francijas nemieram, bet «Tribune» atklāti brīdina: «Vēl nav par vēlu pacelt balsi pret Bonnas remilitarizāciju».

ASV imperialisti, kas pieraduši diktēt, neņēma vērā savu satelītu iebildumus. Amerikāņiem bija vajadzīgs ja arī ne efektīvs, tad vismaz efektīgs komunikē. Tāds komunikē Lisabonā izdots: Fiksētas divīzijas, eskadrijas, noteiktas pat sumas, kādas «Eiropas armijas» radīšanai jāasignē Francijai, Anglijai, Rietumvācijai, visai Rietumvācijai.

Bet ko līdz lēmums par divīzijām, ja nav cilvēku, kas būtu ar mieru tajās kalpot, ko līdz lēmums par milzīgām kara budžetiem, ja nav iespējams mobilizēt paredzētos līdzekļus, nerisējot ar sociālu katastrofu? Tādos apstākļos

agresīvi lēmumi tikai noved pie divējāda veida rezultātiem: tie atmāso šo lēmumu pieņēmējus kā agresīvu kara gatavotājus un paasina agresoru nometnē jau esošās domstarpības un pretrunas līdz pēdējai iespējai.

Katram skaidrs: ja jau sarunas par Rietumvācijas remilitarizāciju nopietni padziļinājušas imperialistisko valstu pretīšības, tad paša varmācība izveidošana vēl vairāk paasina tās, jo varmācība radišana piespiež Rietumvalstis pastiegt savus aizsardzību. Tā amerikāņu deķainais plāns, kas pieņemts Lisabonā, ar savu smalli pēc būtības vērst pret pašu Rietumvalstu drošību. Lisabona ir otrā Minchene, kas savā laikā, kā zināms, vācu imperialismam kalpoja kā agresijas trampīns.

Trīs dienas pēc Lisabonas sesijas Edgara Fora valdībai, kas reprezentēja Franciju agresoru salidojumā, Nacionālā sapulce izteica neuzticību. Fors demisionēja, noturējies pie varas 35 dienas! — Un tads, — brīdinoši raksta «Ce Soir», — bez šaubām, būs katras Francijas valdības liktenis, kura, mēdod kājam savas valsts nacionālās intereses, pildīs aizjūras saimnieku deķainās prasības.

Francijas valdības demisijs vislabāk rāda, kāda ir Lisabonas darījuma patiesā efektivitāte. Viena lieta ir pakti, bet cita — fakti. Un fakti rāda, ka Rietumvācijas sabiedriskā doma nekad nesamierināsies ar Vašingtonas imperialistu un Bonnas revanšistu savērēstību.

Tāpat kā «Monde» Francijā, iespaidīgā «Times» Anglijā paziņojusi, ka «komunikē par 50 divīziju saformēšanu 1952. gadā nav nekas cits kā blefs», kuram var noticēt «tikai naīvi cilvēki». «Times» novērtēja šādu paziņojumu kā milzu provokāciju pret PSRS. «Manchester Guardian» atzīmēja, ka Lisabonas sesijas lēmumi no papīra pārvērtīsies realitātē tikai tad, ja tos apstiprinās Rietumvalstu parlamenti — īpaši Bonnā un Parīzē. «Daily Telegraph» sakārā ar to norāda, ka «Lisabonas lēmumiem būs vēl jāpārvar milzīgas grūtības».

Kā to varēja sagaidīt, — amerikāņu rupjais diktāts Lisabonā izraisījis tagad spēcīgu reakciju. Lisabonas lēmumi nav nostiprinājuši agresoru fronti. Tieši otrādi — atdzīvinot vācu revanšistu armiju, tie vēl vairāk paasina jau iekšējas pretrunas imperialistu nometnē, vēl vairāk aktivizējusi visu demokrātisko un patriotisko spēku modribu un pretspāru.

Š O N E D Ē Ļ

tēlam latviešu padomju bērnu literatūrā (sakārā ar A. Grigulu stāstu «Robežsargi, divi puikas un suns», J. Vanaga «No Neretas līdz jūrai», M. Kince un V. Jādina stāstu «Trīs draugi»). Sākums plkst. 18.

«Cīņas» zālē LPSR Nopelniem bagātā mākslinieces Lilijs Zvīgules 30 gadu darba atcerē veltīts pārrunu vakars. Sākums plkst. 19.

Fundamentālā bibliotēka lasītāju konference. Pārskats par bibliotēkas darbību no 1946. g. līdz 1952. g. Koncerts. Sākums plkst. 19.

Latvijas Padomju mākslinieku savienība teātra dekoratoru un noformētāju sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

7. martā Latvijas Padomju mākslinieku savienība grafiku sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 18.

Akademiskajā dramatisks teātri N. Gogoļa «Revidenta» pirmizrāde. Sākums plkst. 20.

Sinis dienas Rīgā viesojas Baltkrievijas PSR Valsts koris. Koncerti Rīgā ietilpst plašā koncertturnejā, kas aptver Lietuvas PSR, Kaļiņingradas apgabala un Latvijas PSR pilsētas. Kori vada Baltkrievijas PSR Tautas mākslinieks B. Sīrma. Viesošanās Rīgā viņš grib izmantot, lai papildinātu kora repertuāru ar latviešu tautas dziesmām un latviešu padomju komponistu darbiem. Pēc koncertiem Rīgā baltkrievu koris dosies uz Daugavpili.

Mākslas chronika

VERTIGS KAMERMUZIKAS KONCERTS

Pagājušo svētdien Filharmonijā bija sarktojis Rachmaņinova darbiem veltītu koncertu, kas ievadīja šīs sezonas plānos paredzēto kamermuzikas vakaru ciklu. Nelielā, bet Rachmaņinova mākslu labi raksturojošā programā atklāja izcilā komponista muzikas galvenās īpatnības: lirismu, virišķību, ritmu krāsainību un bagātīgo harmonisko izdomu. Par paliekošajiem iespaidiem, kurus no šī koncerta ieguva kupla klausītāju saime, pateicību pirmkārt pelna dziedātāja L. Rjabova (soprāns) ar savu sirsnīgo, muzikāli pārdomāto priekšnesumu. Mākslinieces nodoms rūpīgi atbalstīja LPSR Nopelniem bagātais skatnves mākslinieks pianists H. Brauns.

Koncerta otro daļu aizņēma Čaikovska pieņemamā veltītā Rachmaņinova «Elegiskais trio» vijolniece L. Rubēnes, čellista E. Bertovska un pianista H. Brauna interpretācijā. Ansambļa sastāvs tik tikko noformējies, tāpēc arī gādījās, ka vijolniece vēl nespēja pilnīgi pārvarēt trīsminī izrauties no kopēja muzikālā loka.

TAUTAS MAKSLINIEKS A. DIKIJS RĪGĀ

Sinis dienas Rīgā viesojās PSRS Tautas mākslinieks A. Dikijs. Mākslas darbinieku nama rīkotajā mutvārdu žurnālā «Dzīve un zināšanas» kārtējā izlaidumā A. Dikijs pastāstīja par savu darbu, veidojot filmā krievu dizēno karavadoņu feldmaršala Kutuzova un admirāļa Nachimova tēlus. Visnozīmīgākā vietā A. Dikijs mākslinieciskajā biogrāfijā iņēma padomju tautas vadona J. V. Staļina tēla atveidojumu. J. V. Staļina tēlu mākslinieks radījis kinofilmās «Trešais trieciens», «Aleksandrs Matrosovs», «Staljingradas kauja», kā arī Pervenceva lugā «Dienvidu mežģis».

Viesodamies Rīgā A. Dikijs saticies ar VEF strādniekiem, Latvijas Valsts universitātes un Pedagoģiskā institūta studentiem, ar mākslas darbiniekiem un pilsētas komjaunatnes aktīviem.

ar tehnisko inteliģenci un laikas «Sovetskaja Latvija» un «Sovetskaja Molodež» žurnālistiem. Dzelzceļa klubā notika A. Dikijs radošā vakars, kurā viņš satikās ar katrā zināmajā pasdarbības dalībnieku, ar kuru būtu prātīgi mīlēt un runāt.

TIRDZNIECĪBAS DARBINIEKU KORA KONCERTS

Pagājušo svētdien Valsts konservatorijas zālē klausījāmies Latvijas PSR Tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas darbinieku arodbiedrības centrālā kluba jauktā kora priekšnesumus Valsts konservatorijas studenta Mefodija Skujas vadībā. Gandrīz sešdesmit dziedātāju lielais kolektīvs jau ceturto gadu pēc kārtas sniedz patstāvīgus koncertus. Ar spēcīgi nodziedātajām A. Zilinska «Dziesmu par mieru», M. Blanterā «Dziesmu par Staļinu», V. Zacharovā «Mūsu spēks» tirdzniecības darbinieku mākslinieciskās pašdarbības saime parādīja, ka arī viņi cieši iekļāvušies visas progresīvās pasaules miera cīņā rindās.

Samērā neveiksmīga bija repertuāra izvele sieviešu korim, jo dziesmas, kas oriģināla rakstas viru vai jauktam korim (J. Vitola «Nakts», J. Ozoliņa «Aiz kalniņa dūmi kūp», D. Sostakoviča kora no oratorijas «Dziesma par mežiem») sieviešu kora izpildījumā ne visai pārliecina. Jauktā kora atskaņotajā E. Melngaila dziesmā «Mēness starus stigo» varēja vēlēties daudz vieglāku izpildījumu, arī Ozoliņa «Ziedi, mana līnā druva» bija pārāk saskaldīta, daudz lielāks spriegums bija vajadzīgs E. Aro «Bārkstis».

Kora labā tīrskapa, samērā precīzā dīkcija, ansambļa izjūta ļauj cerēt, ka, papildinot viru balsis (sevišķi basus), tas kļūs par vienu no labākajiem pašdarbības kolektīviem Rīgā.

ALFREDA KALNIŅA SKANDARBU KONCERTS

Kārtējais simfoniskais koncerts bija veltīts mirušā komponista LPSR Tautas mākslinieka Alfreda Kalniņa skandarbīem. Plašajā koncertā piedalījās Radiokomitejas koris un orķestris (dirigenti LPSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieki L. Vigners un T. Kalniņš), kā arī solisti A. Vanags (tenors), V. Citrūle (klavieres), V. Vismāne (erģeles).

Latviešu muzikas klasika daudzveidīgo darbu atskaņojumi no jauna nostiprināja pārliecību, ka nemirstīga kļūst tā komponista māksla, kas ar savām saknēm dziļi iesniedzas tautā. Lielā komponista piemiņas koncertu ievadīja muzikas zinātnieka Jēkaba Vitoliņa ievadvārdi.

